

Capitalul bancar în România - între factor de dezvoltare și sursă de dezechilibru

Prof. univ. dr. Florin Georgescu

Prezentare susținută la
Institutul Național de Cercetări Economice “Costin C. Kirilescu”

București, 30 martie 2017

CUPRINS

- ↪ 1. **Capitalul financiar – elemente introductive.....3**
- ↪ 2. **Fluxurile de capital străin – sursă de modernizare a țării și factor de risc.....9**
- ↪ 3. **Intermedierea financiară în România.....24**
- ↪ 4. **Remarci finale.....48**

1. Capitalul financiar – elemente introductive

1.1 Aspecte conceptuale

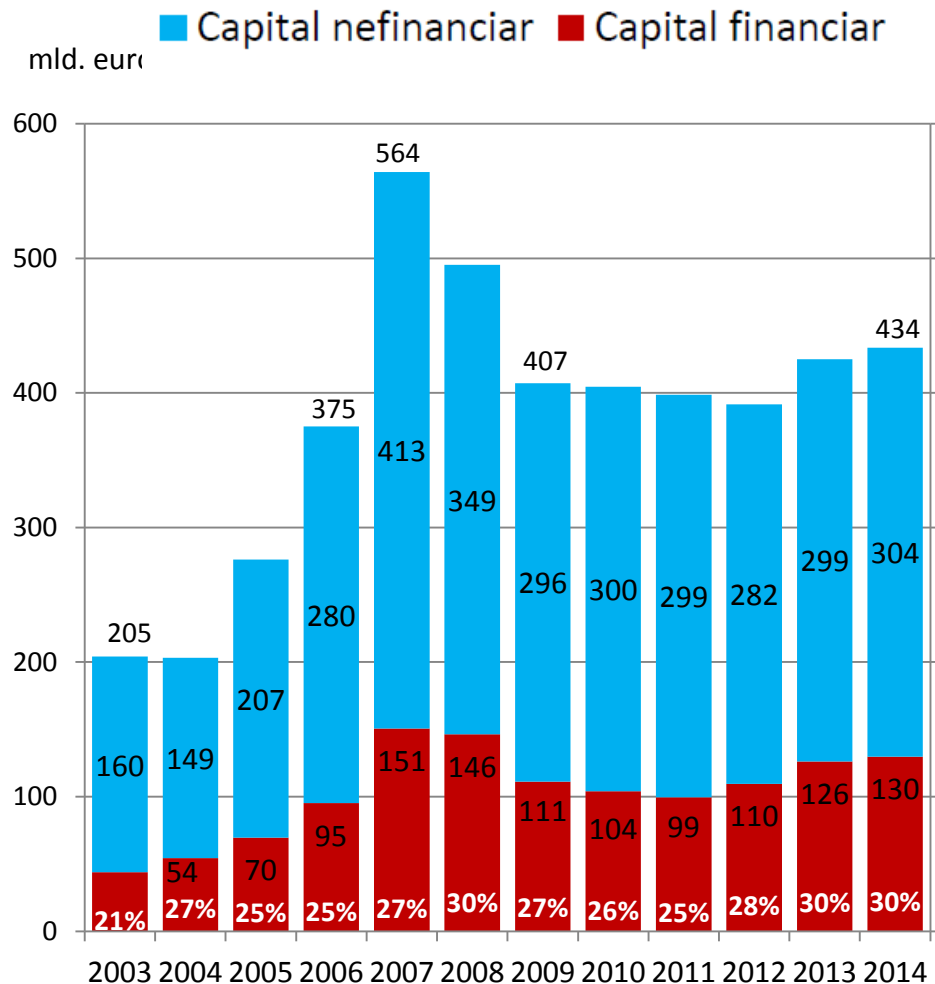
- **Capitalul financiar = activele financiare nete**, respectiv:
 - **Diferența dintre activele financiare ale persoanelor fizice, juridice și ale guvernului** (conturi bancare, obligațiuni, acțiuni, plasamente financiare, contracte de asigurare de viață, fonduri de pensii etc.) și **pasivele acestora**
- **Spre deosebire de activele nefinanciare** (imobiliare), care nu sunt tranzacționate cu regularitate, **estimarea capitalului financiar se realizează fără dificultate**
 - Potrivit studiilor empirice de specialitate, **capitalul financiar reprezintă aproximativ jumătate din capitalul total al sectorului privat** (restul este reprezentat de activele nefinanciare → imobilizări corporale și necorporale)

1.2 Globalizarea începută în anii 1980 → mișcare puternică de financiarizare a economiilor și structurii capitalului

- Valoarea capitalului financiar, la nivel mondial, deținut de sectoarele economiei (gospodărie, firme, guvern) a crescut mai accelerat decât valoarea capitalului total (creștere mai lentă a capitalului nefinanciar)
- Dinamizarea fluxurilor de capital financiar a prezentat, în țările în curs de dezvoltare, atât avantaje, cât și dezavantaje
 - **Avantaje** → persoanele fizice și juridice au avut acces la un volum sporit de credite, la rate mai scăzute ale dobânzii, datorită ofertei sporite de împrumuturi
 - **Dezavantaje** → vehicul de transmitere mai rapidă a crizelor financiare și dezechilibrelor economice prin volatilitatea ridicată a fluxurilor de capital

1.3 În România, capitalul total este format preponderent din componenta nefinanciară

Evoluția structurală a capitalului total

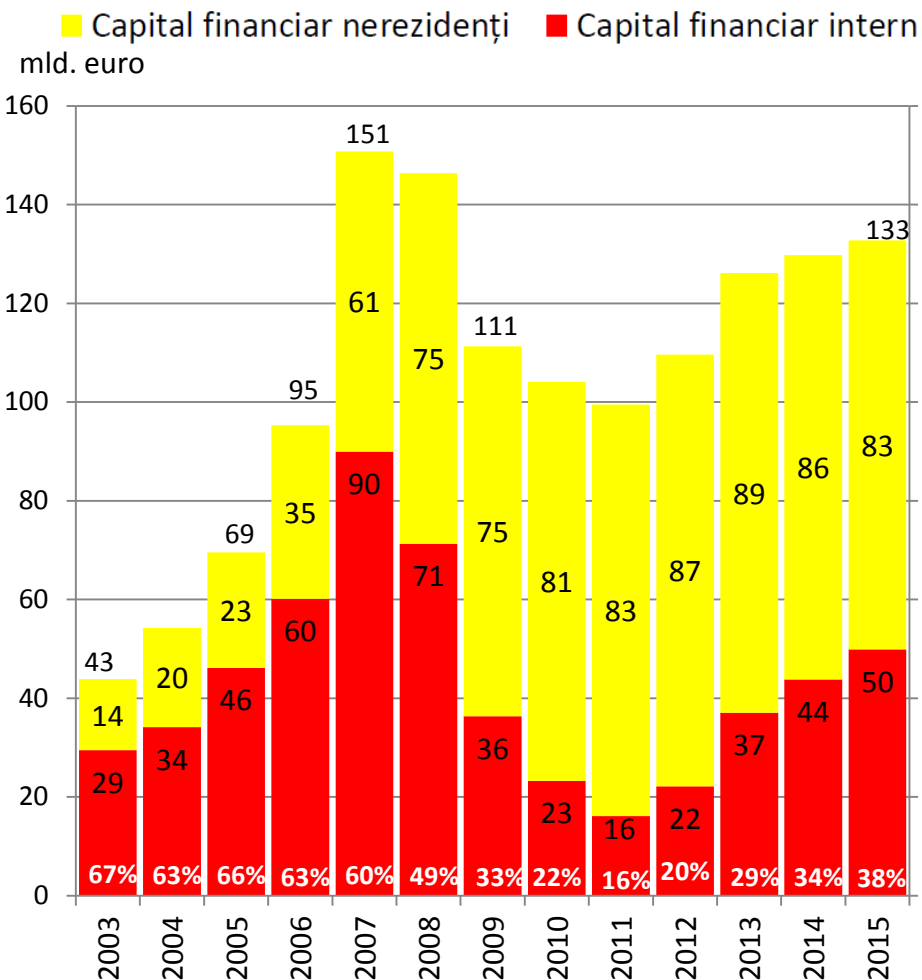

- Spre deosebire de situația de la nivel global, caracterizată printr-un relativ echilibru structural, în cazul României, ponderea capitalului financiar în capitalul total a fluctuat între 25% și 30%, după anul 2004

- Limita superioară de 30% a fost atinsă prima dată în anul 2008, însă, în criză ponderea a scăzut la 25% (anul 2011); ulterior, ponderea capitalului financiar și-a reluat creșterea, revenind în anii 2013 și 2014 la 30%
- Totuși, în valori absolute, nivelul capitalului financiar din anul 2014 (130 mld. euro) a rămas inferior (-21 mld. euro, respectiv -13%) maximului înregistrat în perioada pre-criză (151 mld. euro în 2007)

1.4 Începând cu anul 2008, capitalul extern a devenit majoritar în componența capitalului financiar

Evoluția structurală a capitalului financiar

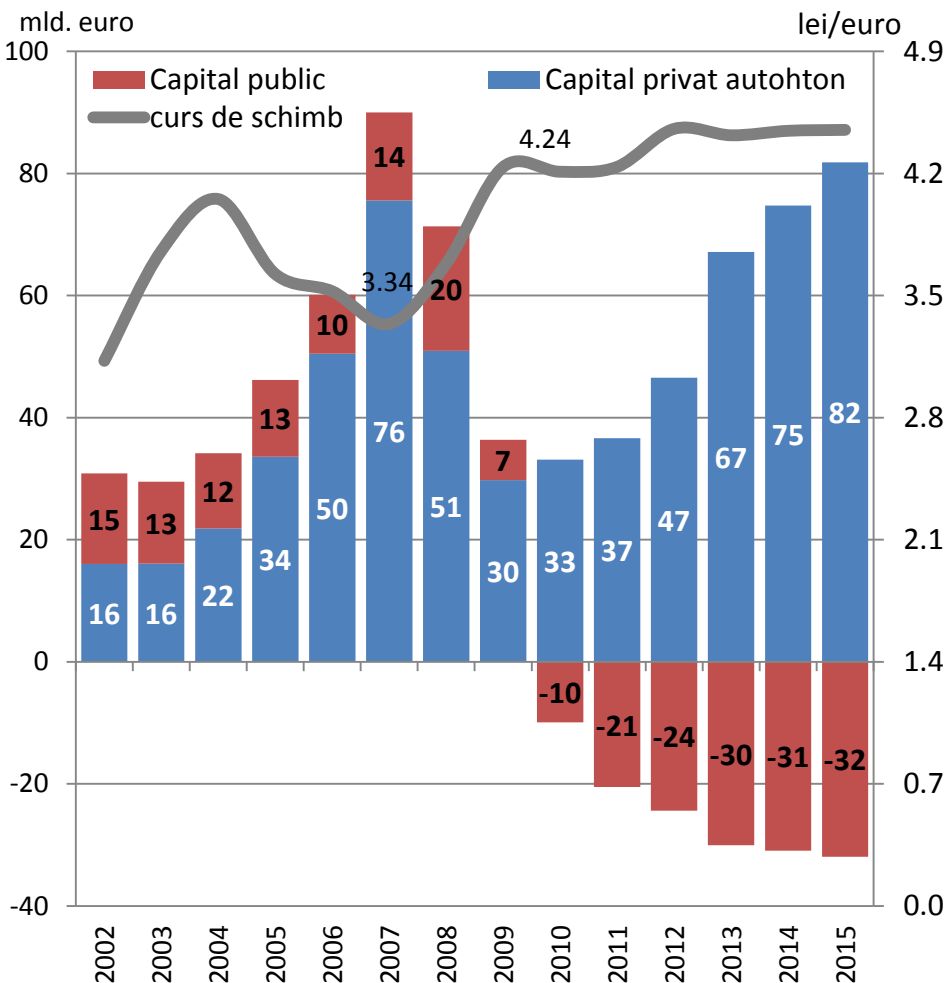
Sursa datelor: INS, BNR, calcule proprii

* Capitalul financiar = active financiare – pasive, la nivel național, ale rezidenților și nerezidenților

- În anul 2007 față de 2003, **capitalul financiar total*** a crescut de **3,5 ori**
 - cel străin de **4,4 ori**
 - cel autohton de **3,1** (inclusiv administrația publică).
- După criză (2009-2011), în timp ce **capitalul extern s-a majorat cu 11%**, **cel intern a scăzut cu 78%**, din cauza **deprecierii accentuate a activelor financiare și a majorării substanțiale a pasivelor rezidenților**
- În 2015 față de 2011, **capitalul financiar extern se păstrează la același nivel (83 mld. euro)**; **cel intern s-a triplat de la 16 mld. (2011) la 50 mld. euro (2015)**, datorită creșterii mai rapide a activelor față de pasive

1.5 Capitalul financiar autohton a crescut puternic în perioada de boom și s-a depreciat accentuat în criză

Evoluția structurală a capitalului financiar autohton

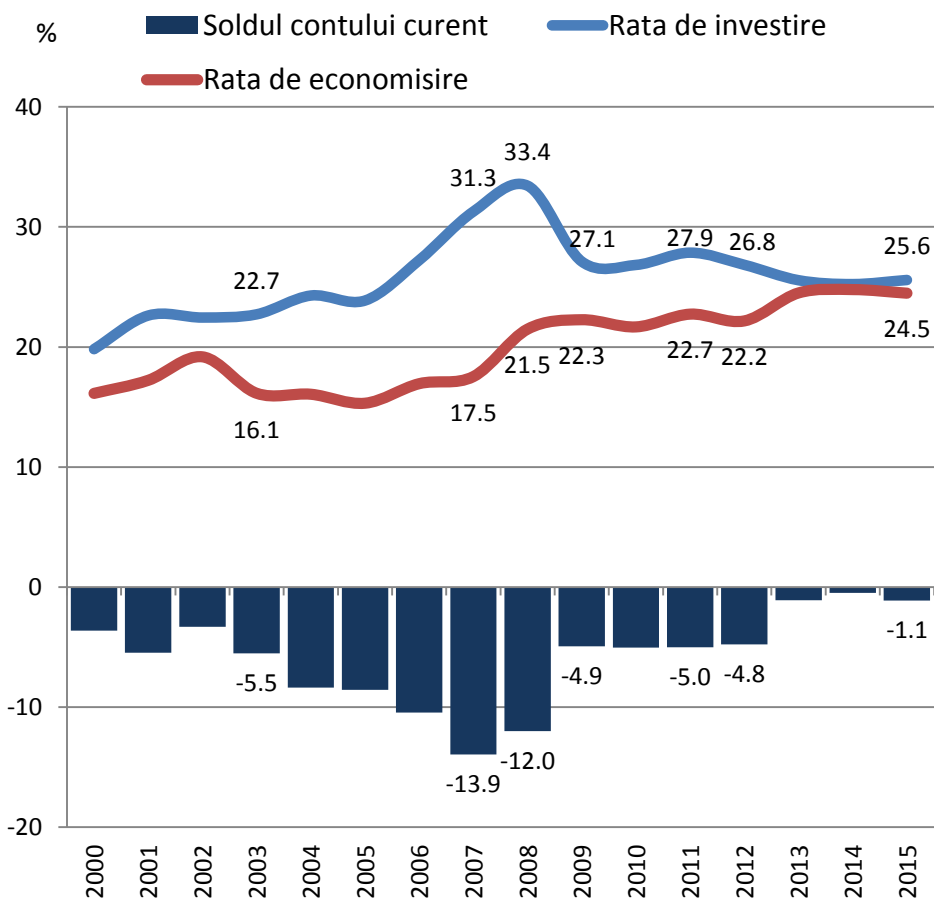

Sursa datelor: INS, BNR, calcule proprii

- În perioada 2003-2007, capitalul financiar românesc a sporit continuu (de 4,4 ori), îndeosebi pe seama capitalului privat (creștere de 4,8 ori, respectiv +60 mld. euro)
- După declanșarea crizei financiare s-a produs o comprimare majoră a capitalului financiar autohton ca efect al:
 - scăderii puternice a capitalului public de la 20 mld. euro în 2008 la -32 mld. euro în 2015 (creșterea de trei ori a datoriei publice)
 - diminuării semnificative a valorii capitalului privat cauzate de deprecierea accentuată a cursului de schimb (de la 3,3 lei/euro curs mediu în 2007, la 3,7 lei/euro în 2008 și 4,2 lei/euro în 2009)
- Această evoluție nefavorabilă a capitalului autohton a fost parțial compensată, începând cu 2011, de creșterea economisirii interne a sectorului privat la 82 mld. euro în 2015 (de 2,2 ori, respectiv +45 mld. euro)

2. Fluxurile de capital străin – sursă de modernizare a țării și factor de risc

2.1 Înainte de criză → decalaj persistent între economisirea internă și investiție; ajustarea continuă începând cu 2009

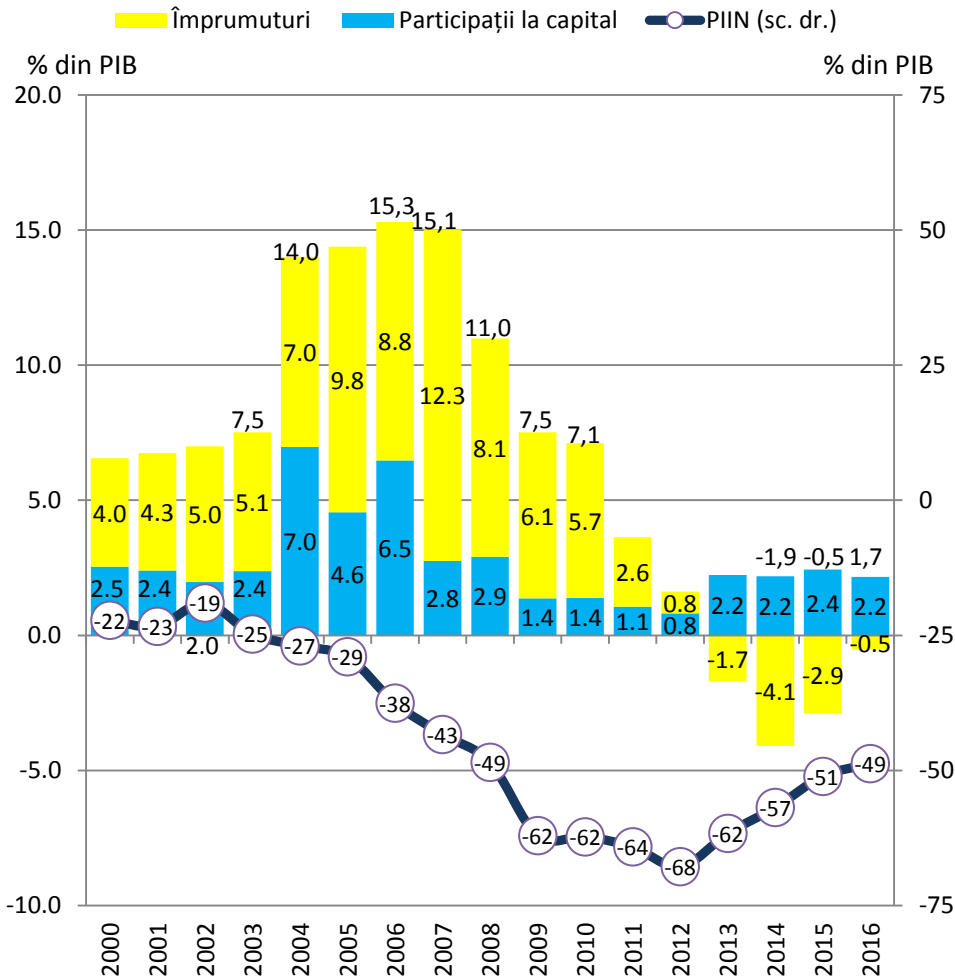

Sursa datelor: Banca Mondială

- Decalajul economisire-investiție a atins vârful în perioada de boom (2007-2008), generând deficite de cont curent la niveluri nesustenabile (de 14% din PIB în 2007, respectiv 12% din PIB în 2008)
- După criză, decalajul se comprimă puternic, în special prin scăderea ratei de investiție (-6pp, de la 33% în 2008 la aprox. 27% în perioada 2009-2012) → deficitul de cont curent scade la cca. 5% din PIB
- Din 2013 → ajustări suplimentare, pe fondul unor modificări structurale favorabile în economie → deficitul de cont curent scade la cca. 1% din PIB

2.2 Deficitul de cont curent → finanțat prin intrări de capital străin, însă cu vulnerabilități

Evoluția fluxurilor externe de capital

Sursa datelor: Banca Națională a României

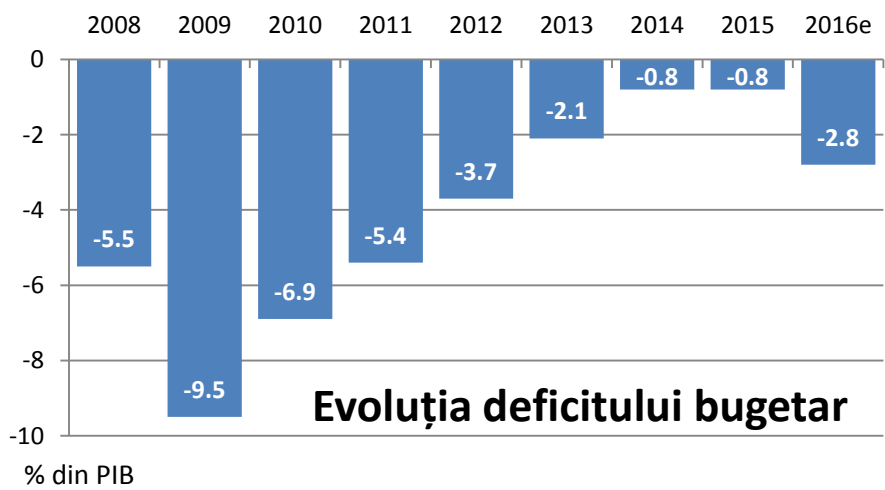
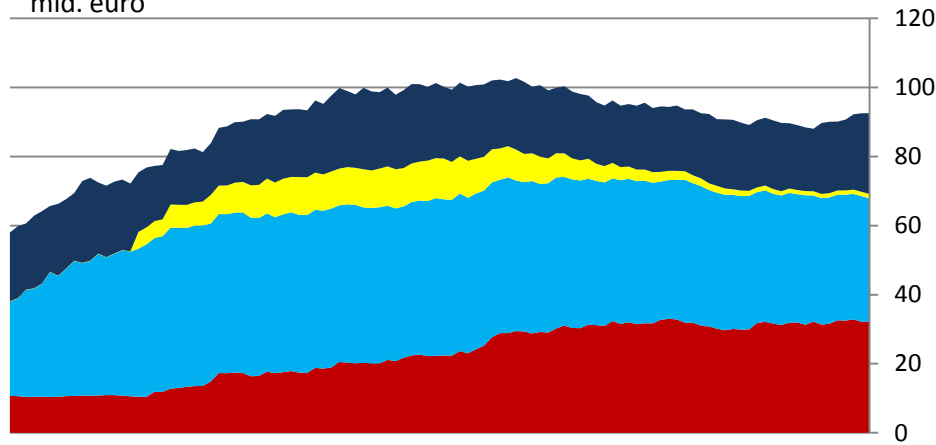
* PIIN = diferența dintre activele externe (participații la capital și împrumuturi ale rezidenților) și pasivele externe (participații la capital și împrumuturi ale nerezidenților)

- În perioada 2004-2008, intrările medii anuale de capital străin au reprezentat cca. **14% din PIB**, dar de o calitate inadecvată raportat la necesitățile de dezvoltare economică a țării, deoarece:
 - numai o treime din aceste intrări de capital străin au reprezentat participații la capital (sursă durabilă de finanțare), localizate preponderent, însă, în sectorul *non-tradable* (52% din total în 2015), iar în sectorul *tradable* în investiții cu un VAB redus;
 - restul de 2/3 au reprezentat împrumuturi generatoare de datorie externă;
- În aceeași perioadă s-a deteriorat accentuat poziția investițională internațională netă (PIIN*)
 - față de 2003 (-25% din PIB), PIIN scade în 2006 la -38%, sub pragul de alertă (-35%) prevăzut de tabloul european privind macrostabilitatea; ulterior, în perioada de criză, aceasta se deteriorează puternic până la -68% din PIB în anul 2012;
 - din 2013, situația PIIN se ameliorează, ajungând în 2016 la -49% din PIB (nivel similar cu cel înregistrat în 2008), pe fondul rambursării împrumuturilor și creșterii sustenabile a PIB

2.3 Majorarea nesustenabilă a datoriei externe a sectorului privat înainte de criză a fost înlocuită, după 2008, de triplarea datoriei publice a României

Evoluția structurală a datoriei externe

■ Datorie externă pe termen scurt ■ Împrumuturi și alocări de DST de la FMI
 ■ Datorie privată externă pe termen lung ■ Datorie publică externă pe termen lung

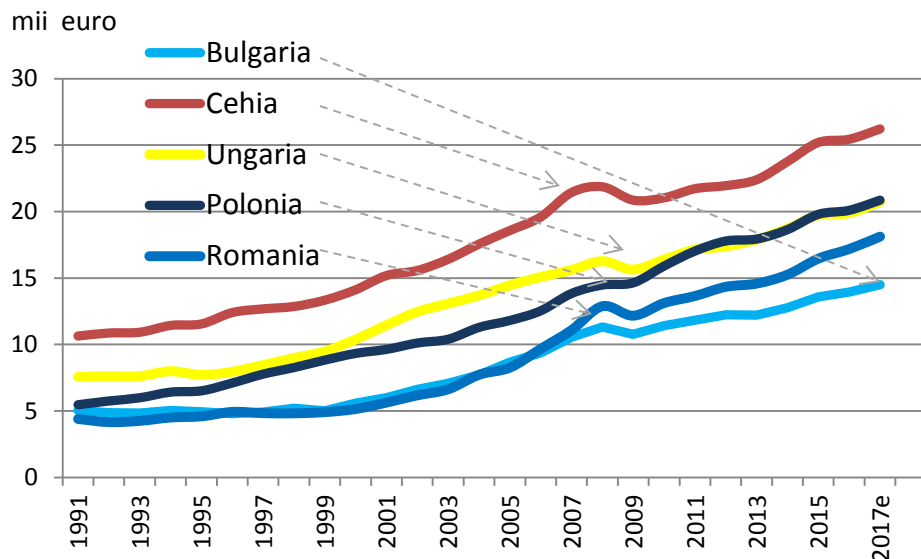
Evoluția deficitului bugetar

- Majorarea datoriei externe în cursul anului 2008 cu 24% (+14 mld. euro), până la 72 mld. euro a fost determinată exclusiv de sectorul privat
- În prima parte a crizei (ian. 2009-ian. 2010), împrumuturile de la FMI (6,9 mld. euro) au compensat reducerea datoriei externe pe termen scurt (cu 6,3 mld. euro), pe fondul lipsei de încredere a investitorilor străini; rambursarea împrumutului de la FMI, odată cu ameliorarea accesului la piața financiară externă
- Prociclicitatea politicilor fiscală și a veniturilor din perioada de boom → accentuarea deficitului bugetar în perioada de criză → triplarea datoriei publice (de la 13% din PIB în 2008 la 37,6% din PIB în 2016); datoria privată externă pe termen mediu și lung a revenit, la sfârșitul anului 2016, la nivelul din primul semestru al anului 2008 (35 mld. euro), pe fondul ieșirilor masive ale resurselor din străinătate ale băncilor

Sursa datelor: Banca Națională a României

2.4 Intrarea în NATO și aderarea la UE – momente decisive pentru dezvoltarea și modernizarea economiei românești

Evoluția PIB pe locuitor (la PPS*)

Creșterea PIB pe locuitor (la PPS)

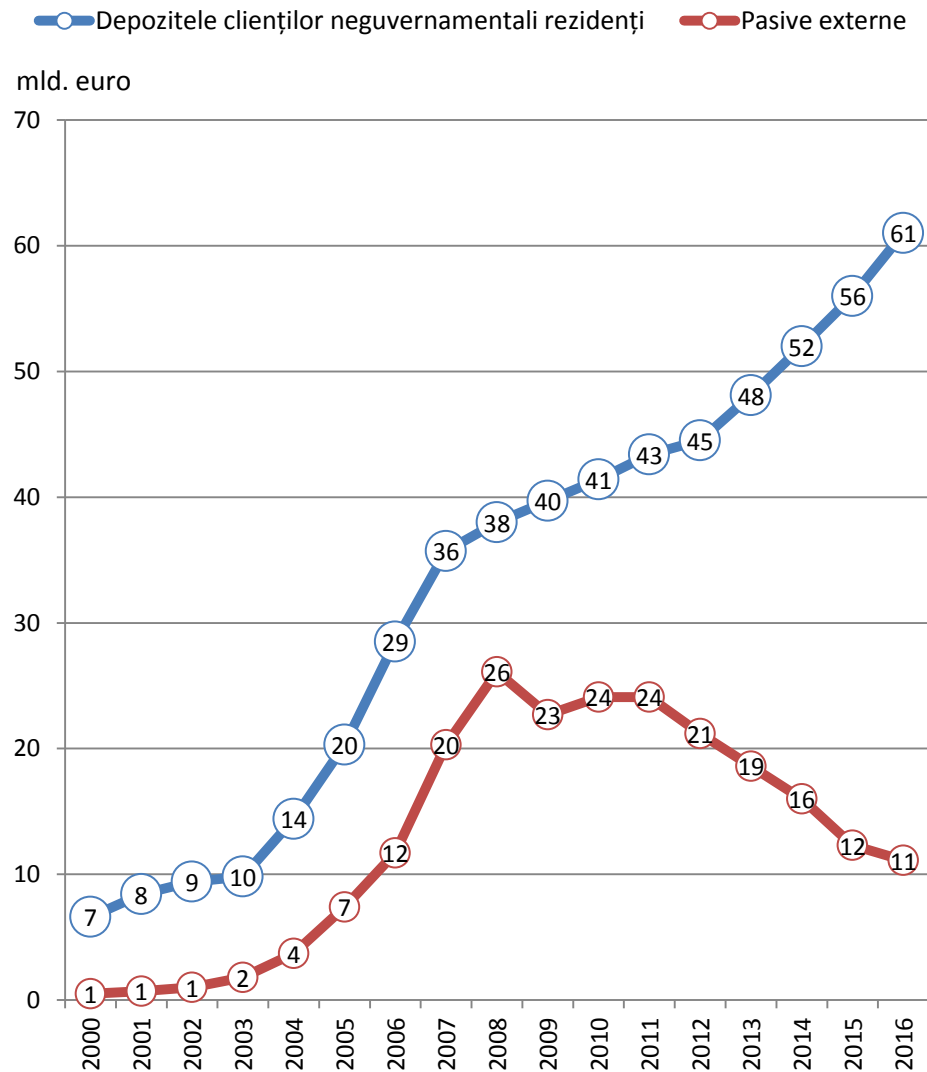
	Bulgaria	Cehia	Ungaria	Polonia	Romania
2004-2008	3.6	4.3	2.6	3.2	5.2
2008-2012	0.9	0.1	1.1	3.3	1.5
2012-2015	1.3	3.2	2.4	2.0	2.1

Sursa datelor: AMECO

* PPS - Paritatea puterii de cumpărare standard

- Resursele financiare proprii și fluxurile de capital străin au permis Cehiei, Poloniei și Ungariei declanșarea creșterii PIB pe locuitor la PPS încă din anul 1991
- În România și Bulgaria această evoluție pozitivă a început abia în anul 2000 (după Copenhaga, 1999, - acceptarea aderării la Uniunea Europeană) și s-a intensificat din 2002, după decizia intrării în NATO
- La finele anului 2016, România a avut un PIB pe locuitor la PPS de 2,6 ori mai mare decât în 2003, în timp ce Cehia și Polonia (cu baze de plecare mult mai ridicate) au înregistrat creșteri ale acestui indicator de 1,6 și respectiv 1,9 ori
- Performanța României putea fi mai ridicată dacă:
 - În perioada 2005-2008 politicile fiscală și a veniturilor nu ar fi fost puternic prociclice, generând o corecție substanțială în 2009-2010;
 - Capitalul străin s-ar fi orientat mai accentuat în sectorul *tradables*, iar în cadrul acestuia către firme producătoare de VAB mai ridicat

2.5 Fluxurile de externe de capital bancar au crescut substanțial după 2003, refluxul acestora începând cu anul 2012

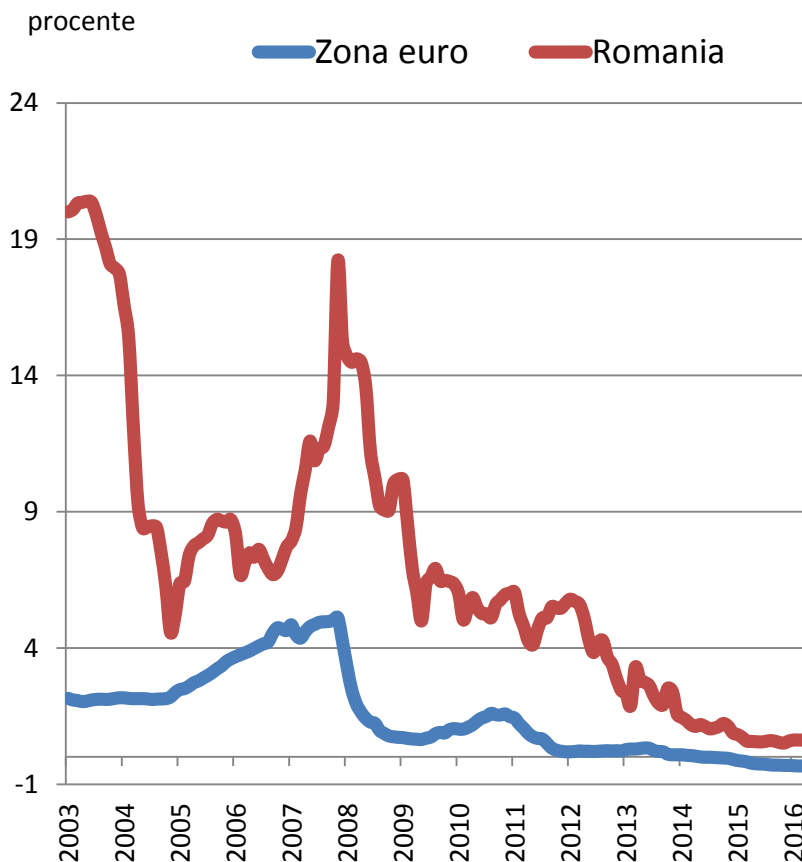

Sursa datelor: Banca Națională a României

- În anul 2008, pasivele externe ale băncilor au ajuns la 26 mld. euro, majorându-se de 13 ori (+14 mld. euro) față de anul 2003
- După *Acordul de la Viena* (2009-2011), resursele externe s-au înjumătățit, ajungând în decembrie 2016 la 11 mld. euro (nivelul din 2006)
- Retragera resurselor străine din bănci după 2008 a fost compensată de creșterea substanțială a economisirii interne → care a atins 61 mld. euro, respectiv + 60% (+23 mld. euro) în luna decembrie 2016 față de sfârșitul anului 2008

2.5 Fluxurile de capital străin au fost atrase de ratele ridicate ale dobânzilor din România (1)

Evoluția comparativă a ratelor dobânzilor interbancare cu scadența de 3 luni neguvernamental

- **2004-2008**

- diferențial mediu de dobândă pe termen scurt, în favoarea investitorilor străini, în valoare de 7,8 pp

- **2009-2011**

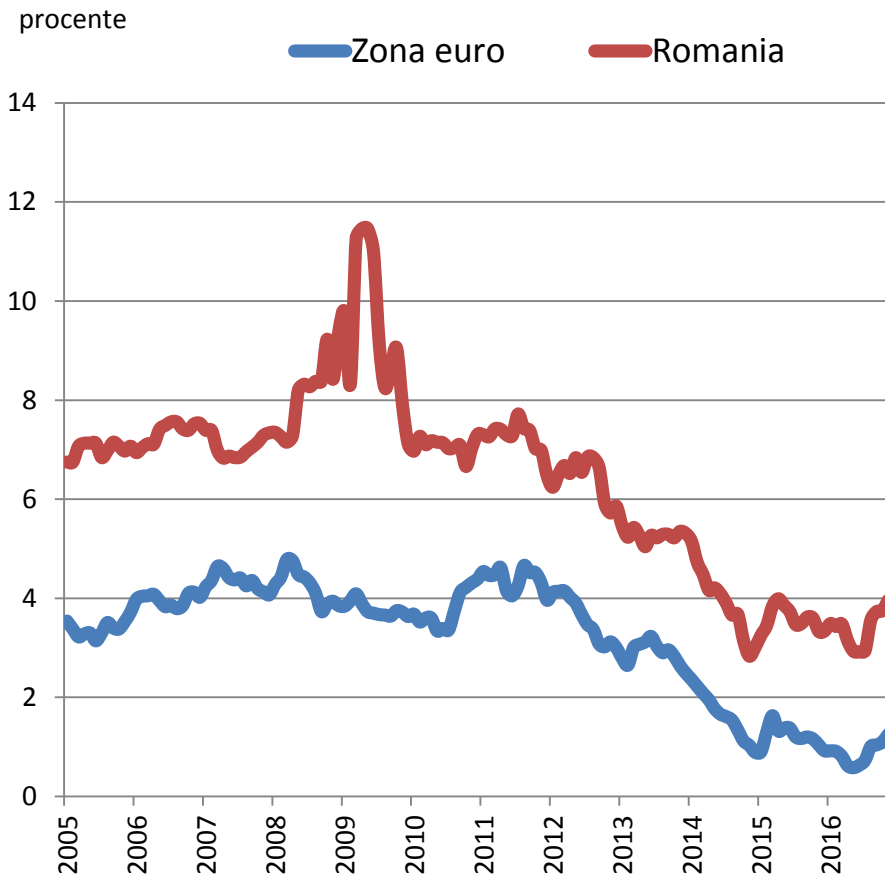
- diferențial mediu de dobândă pe termen scurt de 6,7 pp

- **2012-2016**

- diferențial mediu de dobândă pe termen scurt de 2,5 pp

2.5 Fluxurile de capital străin au fost atrase de ratele ridicate ale dobânzilor din România (2)

Evoluția comparativă a ratelor dobânzilor pe termen lung*

Sursa datelor: Eurostat

* randamentele pe scadența de 10 ani la titluri de stat (criteriu de convergență nominală)

• 2005-2008

– diferențial mediu de dobândă pe termen lung, în favoarea investitorilor străini, de 3,3 pp

• 2009-2011

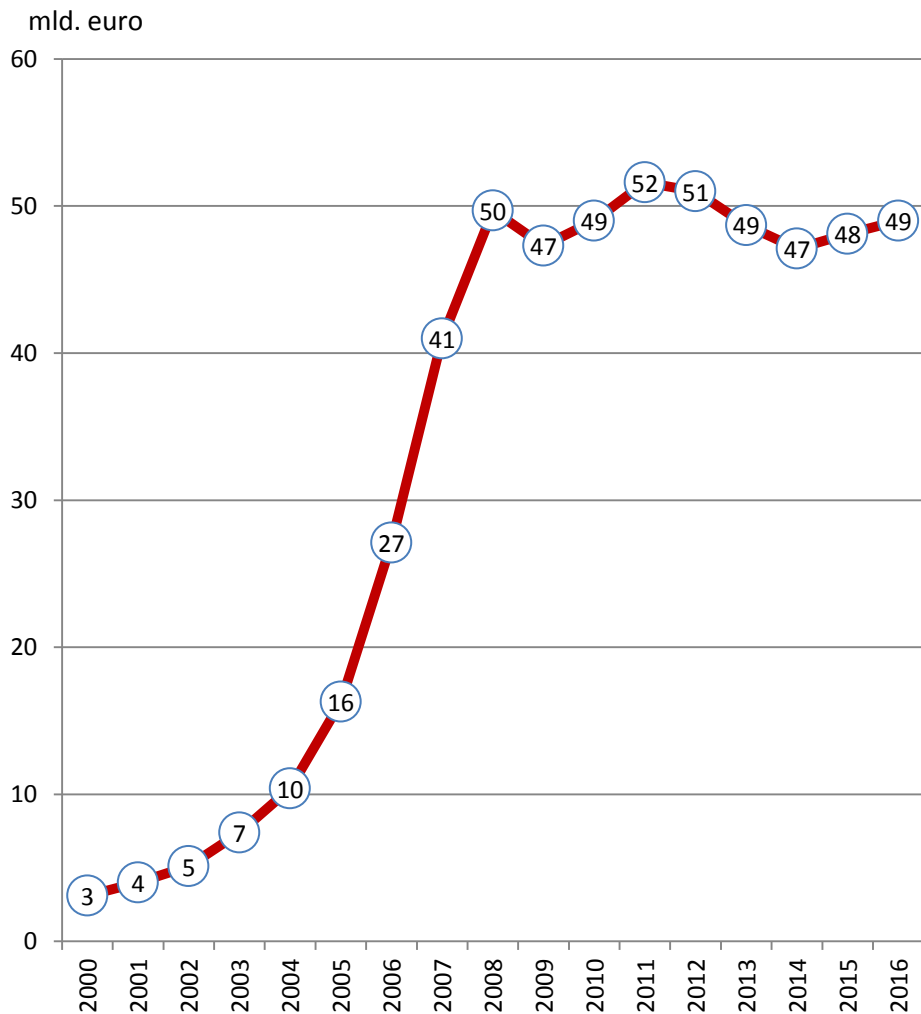
– diferențial mediu de dobândă pe termen lung de 4,2 pp

• 2012-2016

– diferențial mediu de dobândă pe termen lung de 2,5 pp

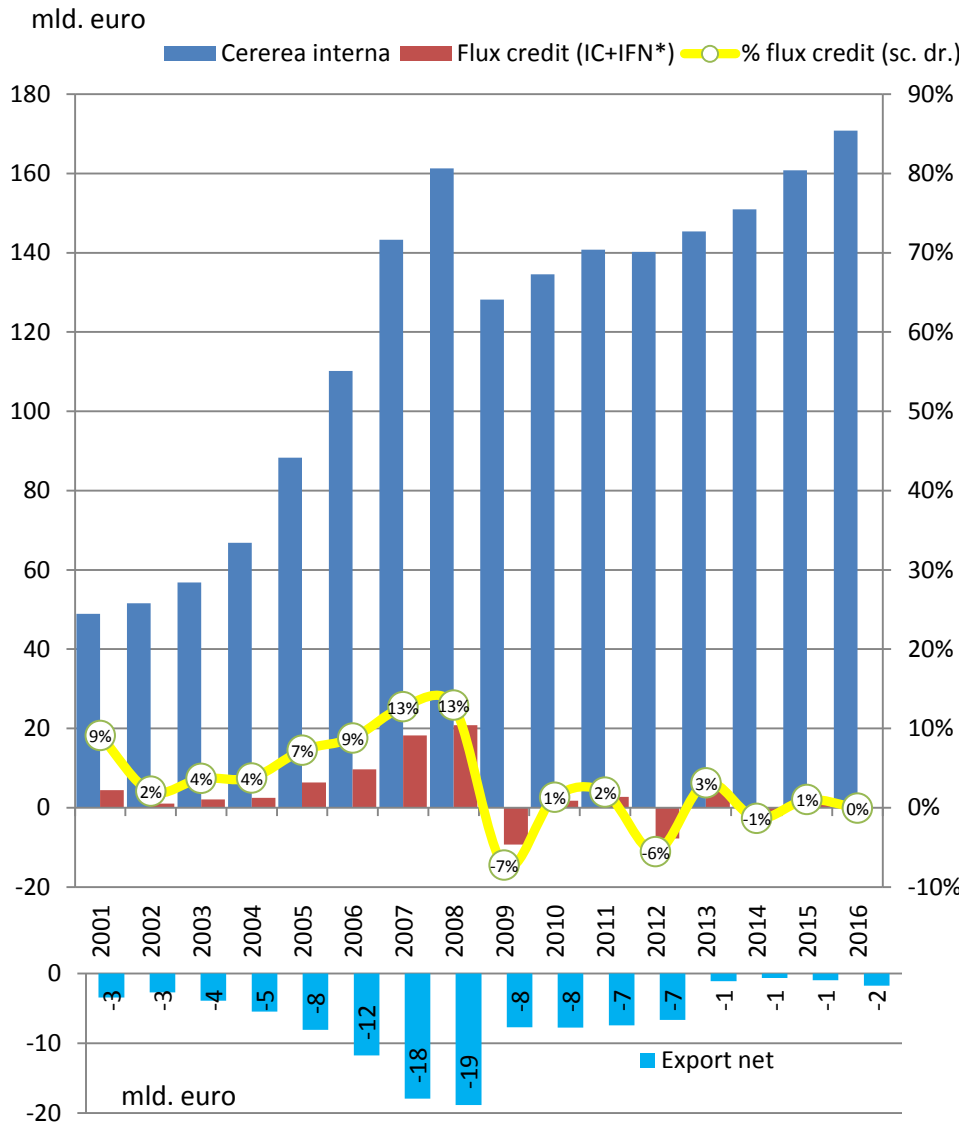
2.6 Pe baza resurselor externe, băncile au sporit masiv creditarea începând cu anul 2004

Evoluția creditului neguvernamental

- În anul 2008, creditele acordate persoanelor fizice și juridice au crescut de cca. 7 ori față de 2004, atingând 47 mld. euro
- În prezent, împrumuturile totale se situează la aproximativ același nivel (49 mld. euro)
 - Schimbare benefică a structurii creditării în favoarea creditării în favoarea împrumuturilor în lei, care au devenit preponderente (57% în 2016, față de 37% în 2010)

2.7 Intensificarea creditării a sporit semnificativ cererea internă în perioada de boom economic

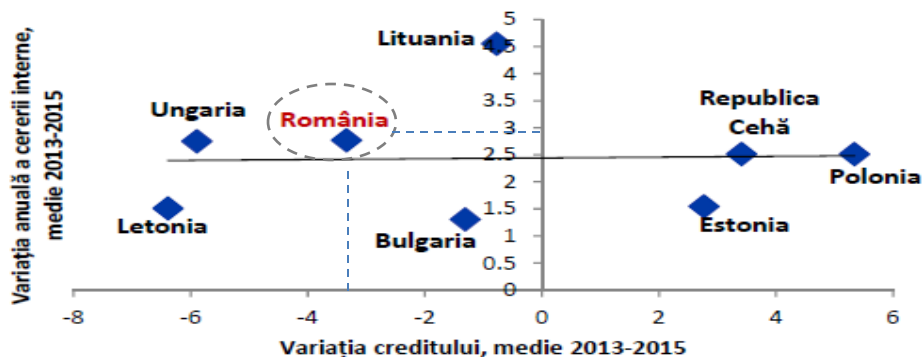
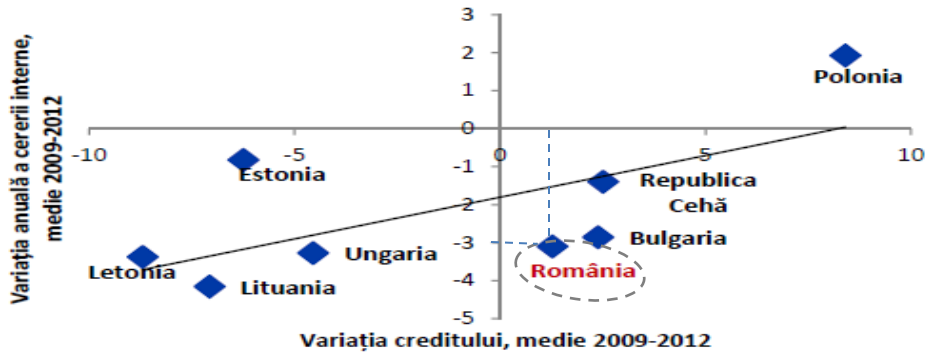
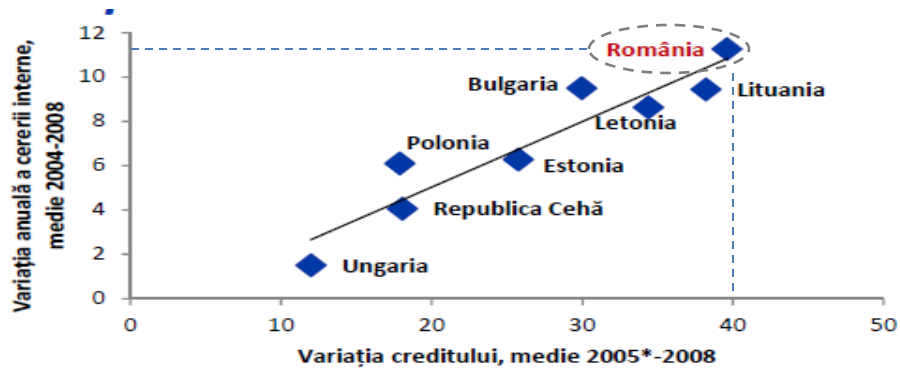

- **Contribuția fluxului pozitiv al creditării** la sporirea cererii interne de la 4% în anii 2003 și 2004, de trei ori la 13% în anii 2007 și 2008**
- **Variația negativă a creditării în 2009 (-14%, respectiv -9 mld. euro) a fost unul din principalii factori ai comprimării cererii interne (-20%, respectiv -33 mld. euro)**
- **În perioada 2013-2015, cererea internă s-a redresat în condițiile creșterii nesemnificative a creditării, ca efect al impulsului fiscal sustenabil și utilizării mai intensive a fondurilor europene**

* Datele privind creditele acordate de IFN-uri sunt disponibile începând cu anul 2008

** Fluxul creditării este calculat ca diferență între stocul de credit din anul respectiv și cel din anul precedent

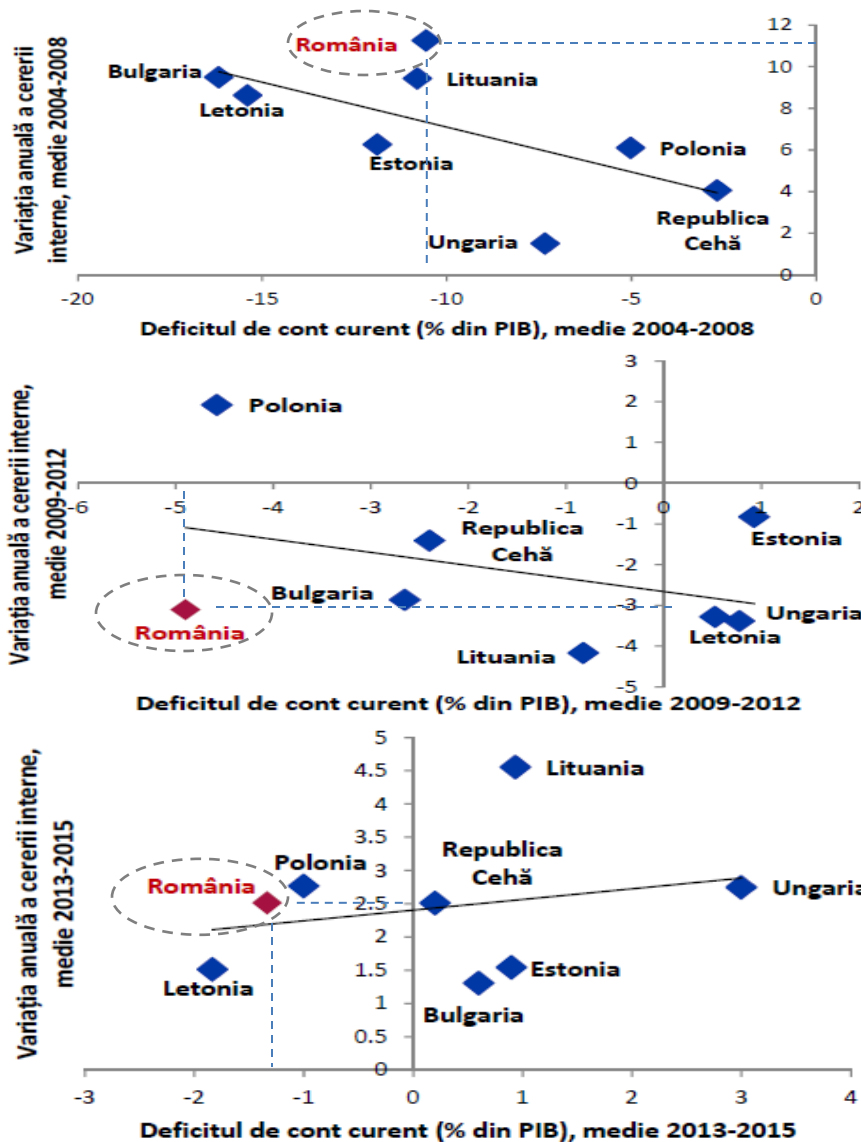
2.8 Intensificarea creditării → sporirea accelerată a cererii interne

- **2005-2008: avans rapid al cererii interne (+11% medie anuală) susținut de ritmul înalt al creditării (+40% ritm mediu anual)**
- **2009-2012: contracție a cererii interne (-3% medie anuală) în condițiile creșterii foarte slabe a creditării (+1% medie anuală)**
- **2013-2015: redresarea cererii interne (+3% anual), pe fondul comprimării creditării cu 3,5% datorită utilizării sustenabile a spațiului fiscal existent și creșterii substanțiale a absorbției fondurilor europene (*creditless recovery*)**

Sursa: Banca Națională a României (DMPM, DPM)

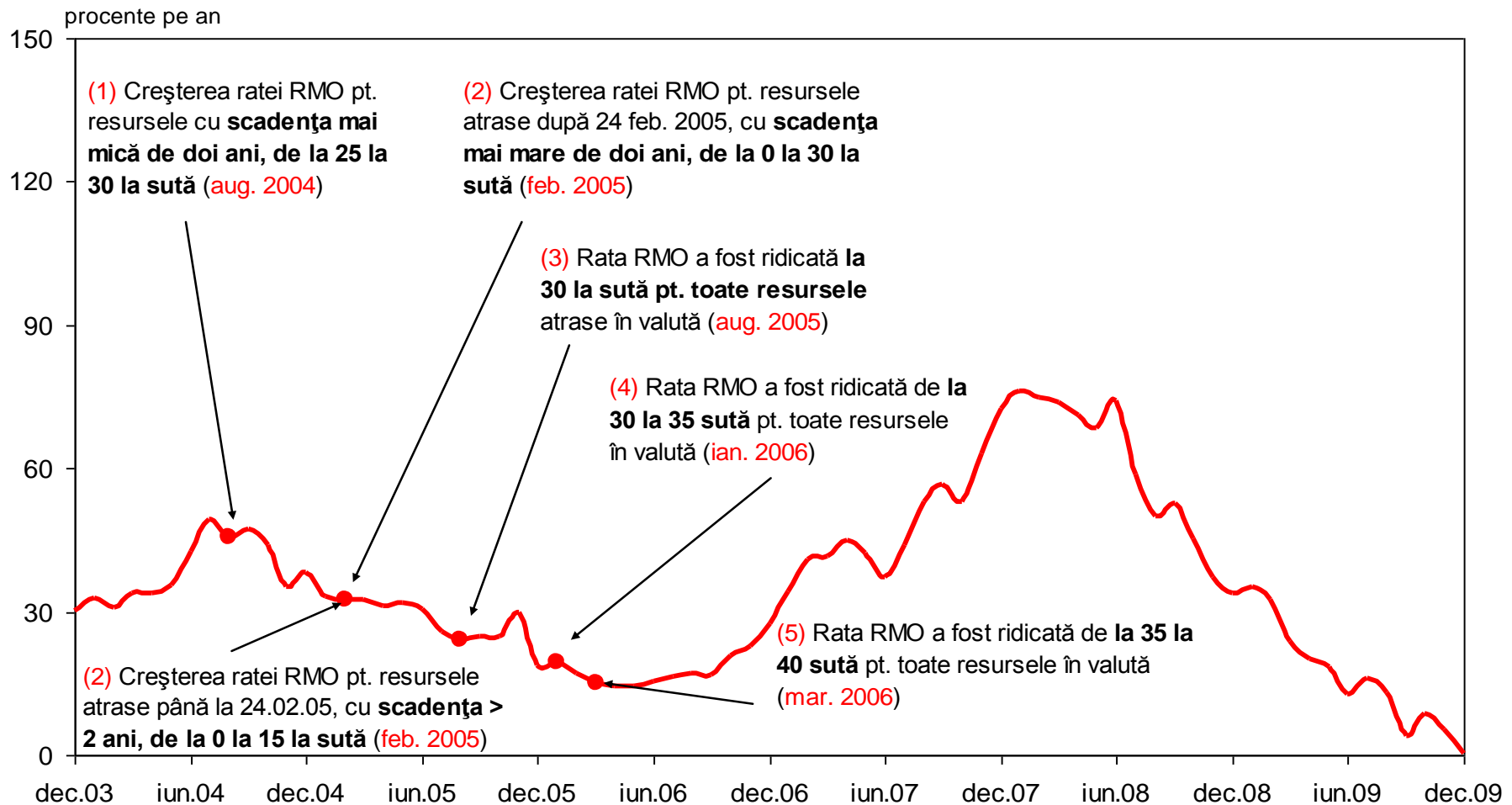
2.8 Expansiunea rapidă a cererii interne → deteriorarea accentuată a soldului contului curent

- 2005-2008: expansiunea rapidă a cererii interne (+11%) → adâncirea semnificativă deficitului contului curent (+11% din PIB)
- 2009-2012: comprimarea cererii interne (-3%) și ajustarea deficitului de cont curent (-6 pp)
- 2013-2015: redresarea cererii interne (+3%) cu îmbunătățirea situației contului curent (-3,5 pp) → preponderent datorită satisfacerii surplusului de cerere internă, cu o structură mai adecvată raportat la potențialul autohton, din producția națională

2.9 BNR a reacționat timpuriu față de accelerarea creditării odată cu intensificarea intrărilor de capital străin → utilizare complementară a instrumentelor monetare cu cele prudențiale

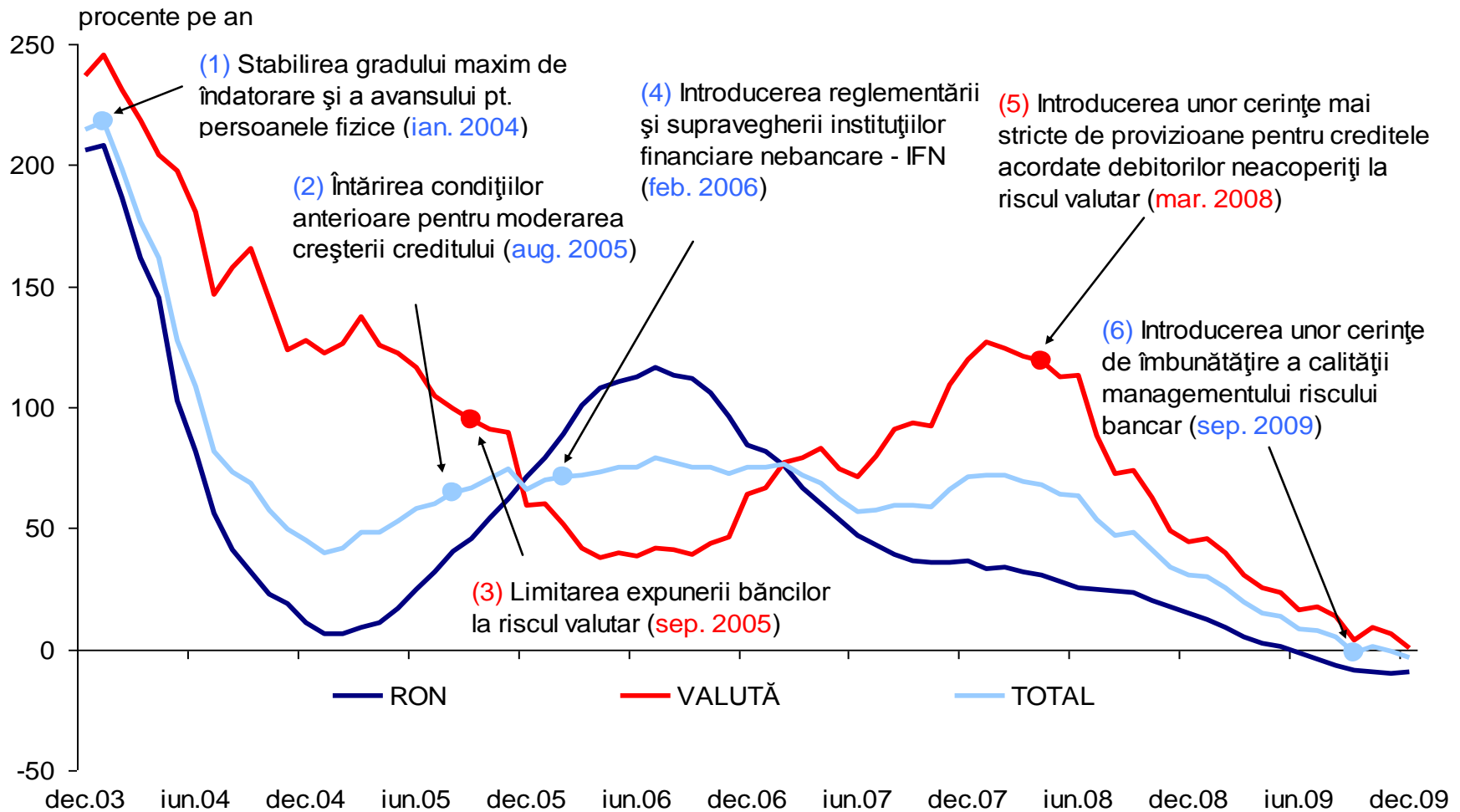
(1) Măsuri de politică monetară pentru atenuarea dinamicii creditului în valută

Sursa : Florin Georgescu (2010), *Contribuția politicii prudențiale a BNR în cadrul mix-ului de politici economice*, Caiete de Studii BNR nr. 29

2.9 BNR a reacționat timpuriu față de accelerarea creditării odată cu intensificarea intrărilor de capital străin → utilizare complementară a instrumentelor monetare cu cele prudențiale

(2) Măsuri prudențiale pentru atenuarea dinamicii creditului în valută

Sursa : Florin Georgescu (2010), *Contribuția politicii prudențiale a BNR în cadrul mix-ului de politici economice*, Caiete de Studii BNR nr. 29

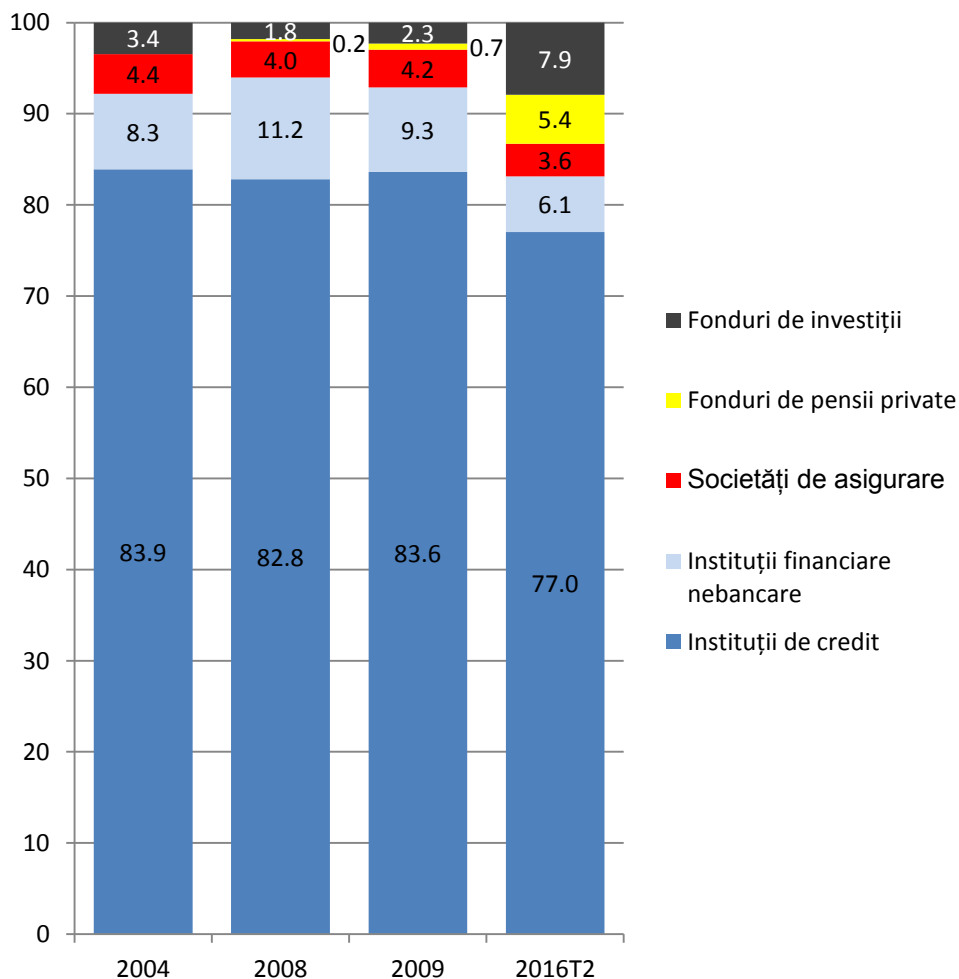
2.9 BNR a reacționat timpuriu față de accelerarea creditării odată cu intensificarea intrărilor de capital străin → utilizare complementară a instrumentelor monetare cu cele prudențiale (3)

- **Aceste măsuri au produs efecte notabile între 2004 și semestrul I 2006, deși unele bănci au evitat treptat constrângerile cantitative stabilite de BNR pentru limitarea creditelor în valută**
 - **Aderarea României la UE începând cu 2007 a presupus obligația liberalizării complete a contului de capital în septembrie 2006**
- **Măsurile monetare și cele prudențiale ale BNR au contribuit la întărirea rezilienței sistemului bancar la șocuri → rezerve suplimentare de lichiditate și de capital → depășirea de către bănci a recente crize fără utilizarea de fonduri publice → menținerea stabilității financiare**

3. Intermedierea financiară în România

3.1 Activele sistemului bancar → dominante la nivelul sectorului financiar

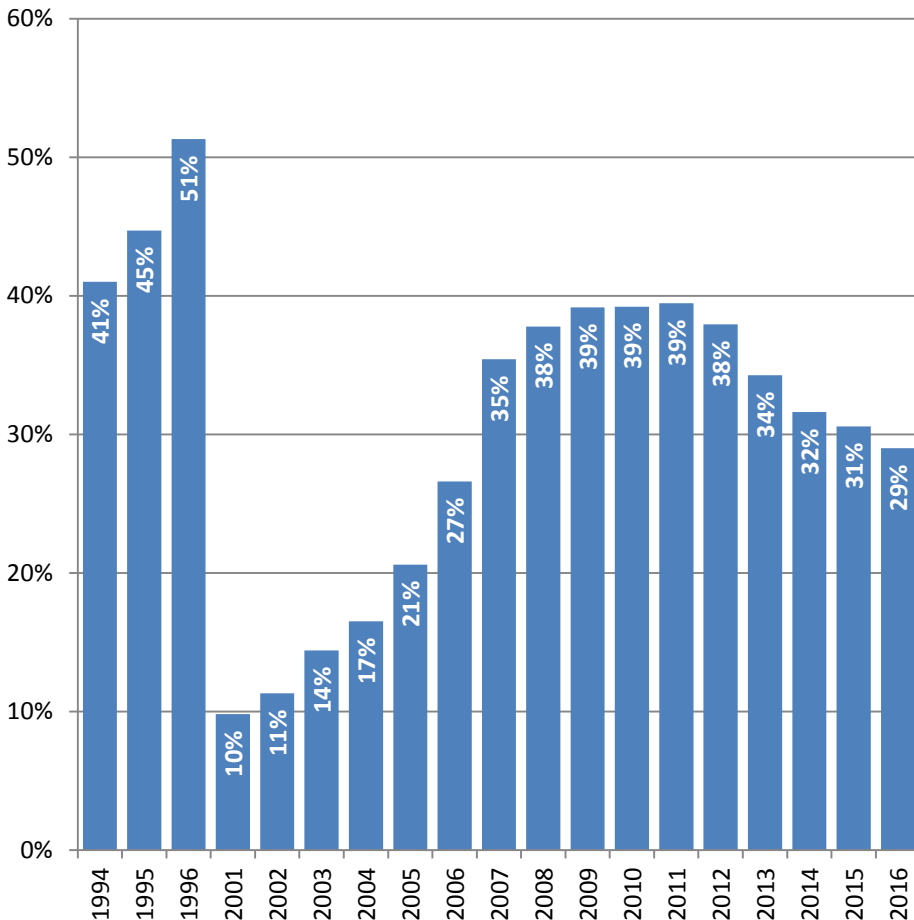
Structura activelor sistemului financiar

- În anul 2008, activele cumulate ale sectorului bancar și ale IFN reprezentau 94% din total
 - asigurări → 4%
 - piața de capital → 1,8%
- După criză, se constată modificări structurale în activele sectorului financiar
 - Reducerea cu 11 pp a ponderii activelor sectorului bancar și ale IFN (la 83%)
 - Majorarea cu cca. 6 pp a ponderii activelor aferente pieței de capital (fonduri de investiții) → 7,9%
 - Creșterea cu cca. 5 pp a ponderii activelor fondurilor de pensii private (la 5,4%)

3.2 Gradul de intermediere bancară a avansat rapid imediat după anul 2004

Evoluția gradului de intermediere*

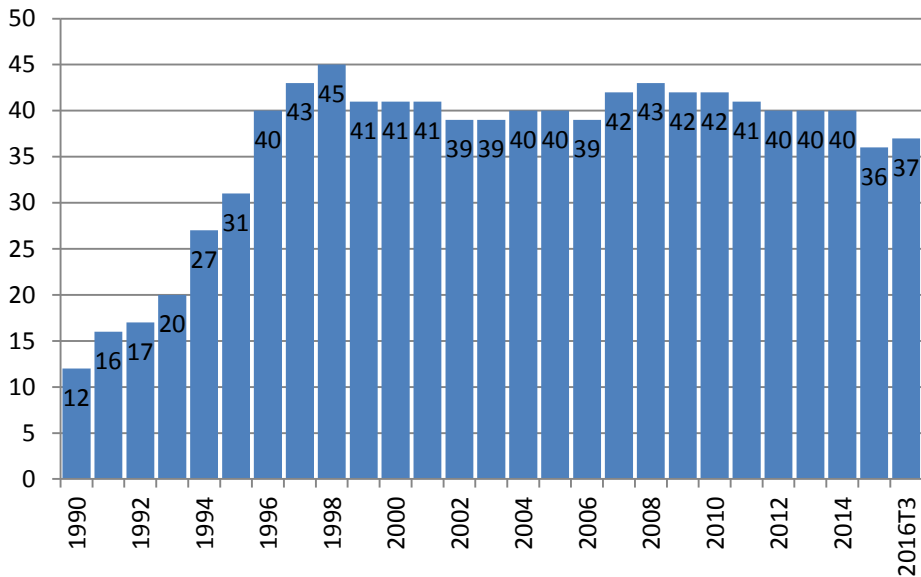
Sursa datelor: Banca Națională a României

* Credit neguvernamental/PIB

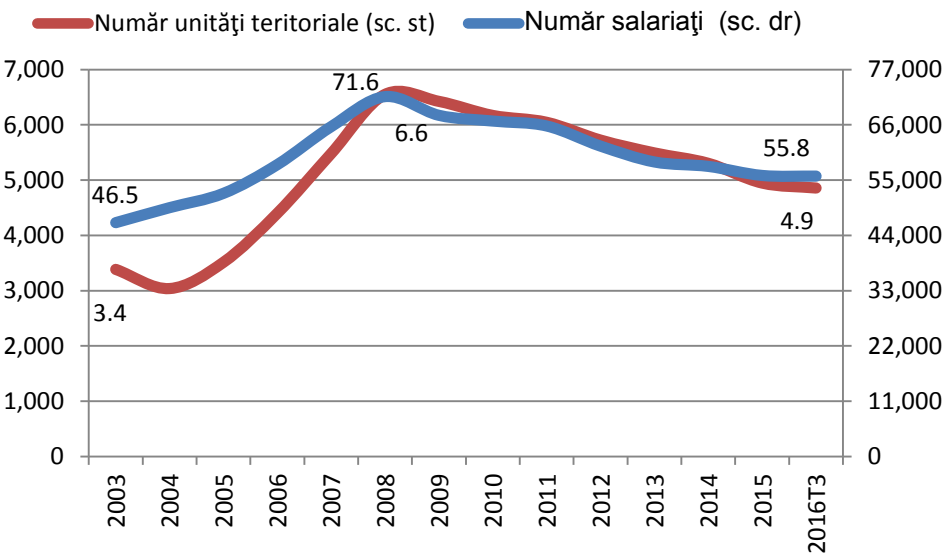
- La începutul tranziției, în plin proces al reformelor economice și cu un sistem bancar nemodernizat, gradul de intermediere se situa între 41 și 51% (anii 1994-1996)
- După restructurarea profundă a sistemului bancar din anii 1997-2000, gradul de intermediere a scăzut la 10%
- Accelerarea privatizării băncilor + fluxurile de capital străin → saltul gradului de intermediere la 38% în anul 2008
- În perioada post-criză → contracție accentuată a intermedierei (29% în 2016), pe fondul unei reduceri masive a resurselor atrase de la băncile mamă și lipsei de cerere, în general, solvabilă, în special

3.3 Dezvoltarea și ajustarea post-criză a sectorului bancar românesc

Evoluția numărului de instituții de credit*

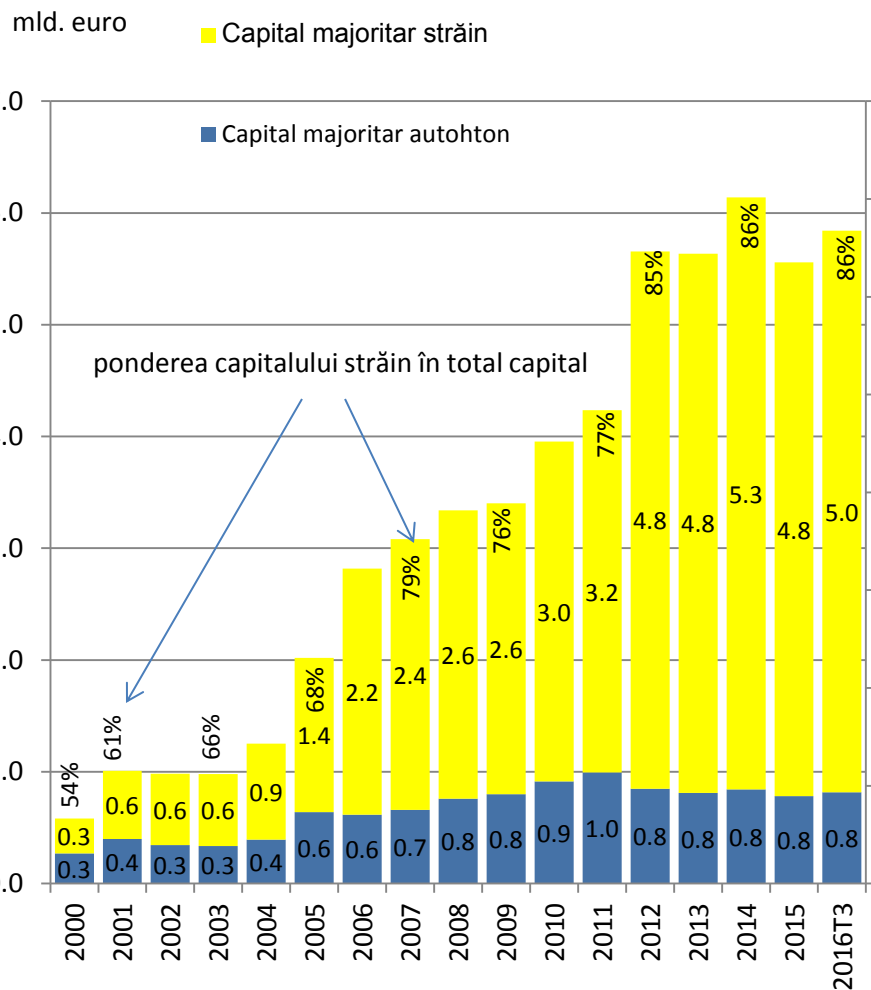
- **Expansiunea rapidă a numărului de bănci în primii ani ai tranziției de la 12 instituții de credit în 1990 (7 bănci și 5 sucursale) la 40 (31 bănci și 9 sucursale) în anul 1996, respectiv +28 instituții**
 - +14 bănci cu capital autohton (de la 7 la 21)
 - +14 bănci cu capital străin/sucursale
- **Relativă stabilitate pentru aproape 20 de ani (cca. 40 instituții între 1996 și 2014), însă marcată de**
 - **extinderea rapidă a numărului de unități teritoriale comparativ cu 2003 (până la 6,6 mii în anul 2008, respectiv +94%), concomitent cu sporirea numărului de angajați (cca. 72 mii în 2008, respectiv +54%)**
 - **după declanșarea crizei, restrângerea graduală a activității → -1700 unități (-25%) și reducere personal cu 16000 salariați (-22%)**
- **Începând cu anul 2015, pe fondul unor modificări structurale (fuziuni și achiziții), numărul instituțiilor se restrânge (37 în 2016)**

* - bănci persoane juridice române și sucursale bănci străine

3.4 Sistemul bancar românesc este dominat de capitalul străin

Evoluția structurală a capitalului social

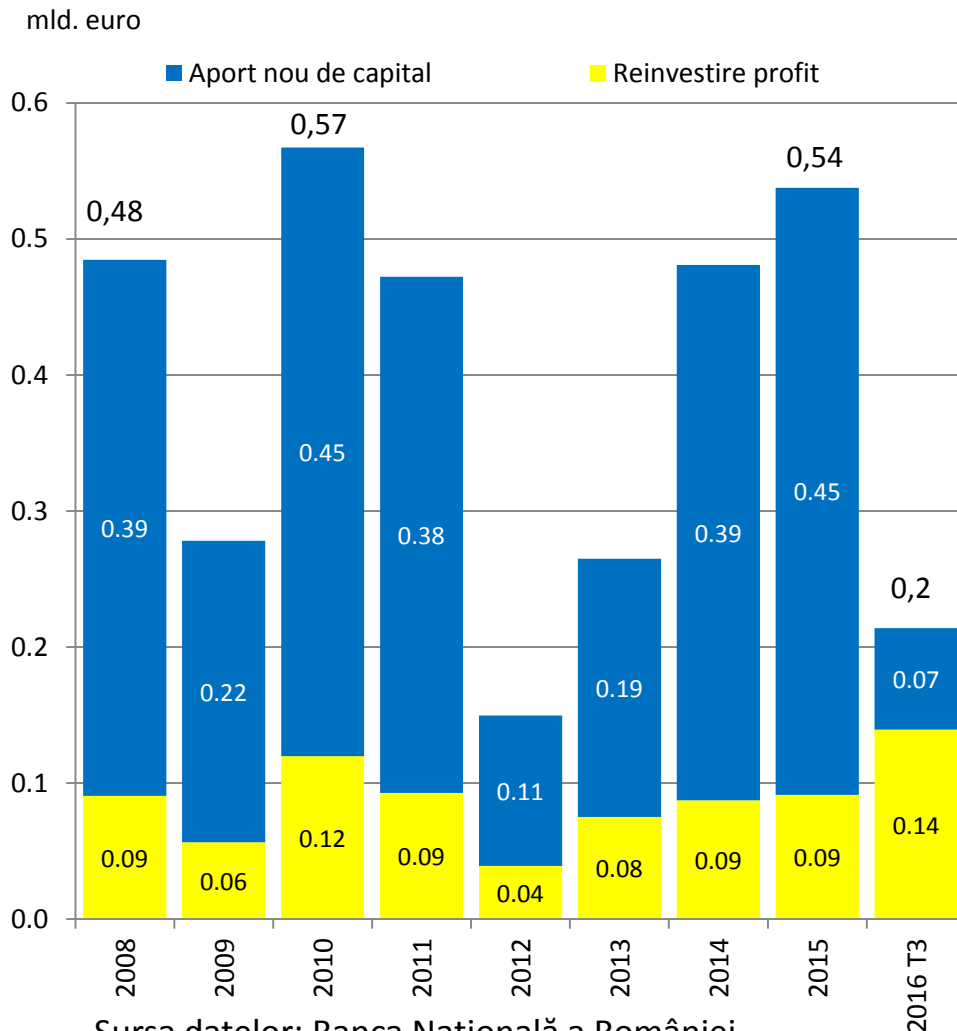

Sursa datelor: Banca Națională a României

- În perioada 2000-2016 T3, valoarea agregată a capitalului social a crescut de 10 ori, respectiv de la 0,58 mld. euro la 5,8 mld. euro, în condițiile majorării:
 - Capitalului străin de la 0,3 mld. euro la 5 mld. euro (de 16 ori);
 - Capitalului autohton de la 0,27 mld. euro la 0,82 (de 2,6 ori)
- Pe acest fond, ponderea capitalului autohton a scăzut de la 46% în anul 2000 la 14% în T3 2016, în timp ce ponderea capitalului străin a crescut de la 54% la 86%

3.5 După criză, băncile și-au majorat capital social

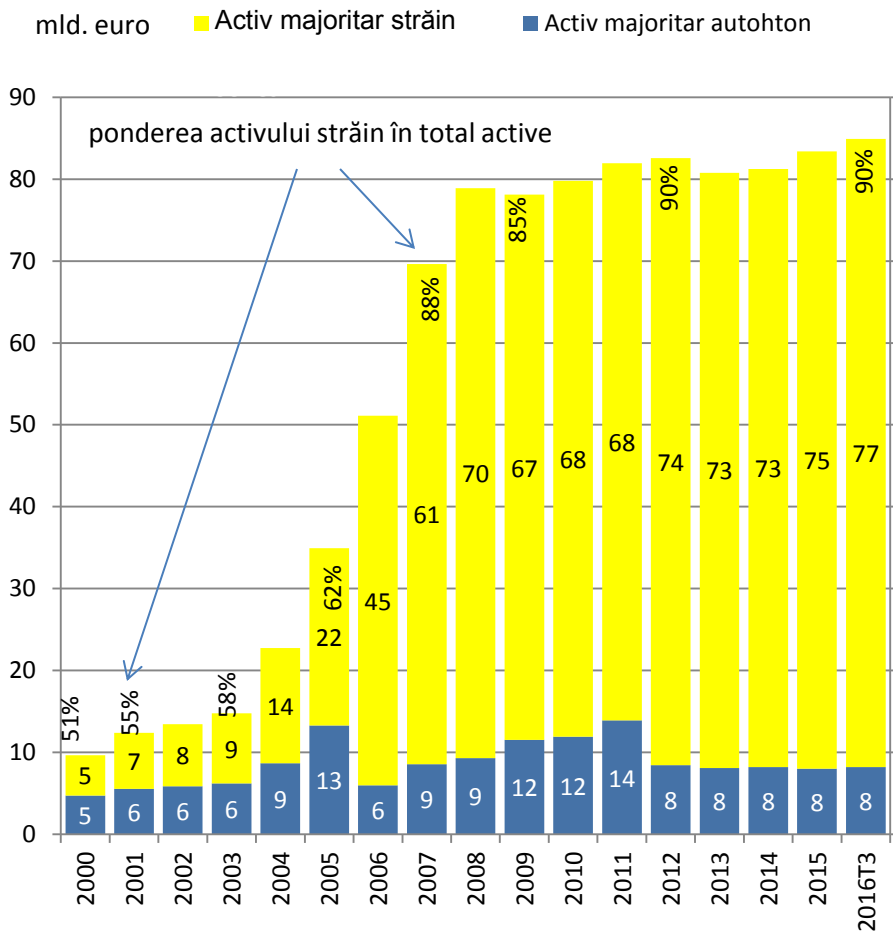
Evoluția structurală a fluxului de capital social la nivelul băncilor

- În perioada 2008-2016, instituțiile de credit au fost obligate de BNR să-și majoreze capitalul social cu 3,5 mld. euro (+113% față de 2007), din care:
 - aport de capital de la acționari → 2,7 mld. euro (77% din total)
 - reinvestirea profiturilor → 0,8 mld. euro (23% din total)

3.6 Activele bancare aparțin preponderent tot de capitalul străin

Evoluția structurală a activului bancar în funcție de natura capitalului

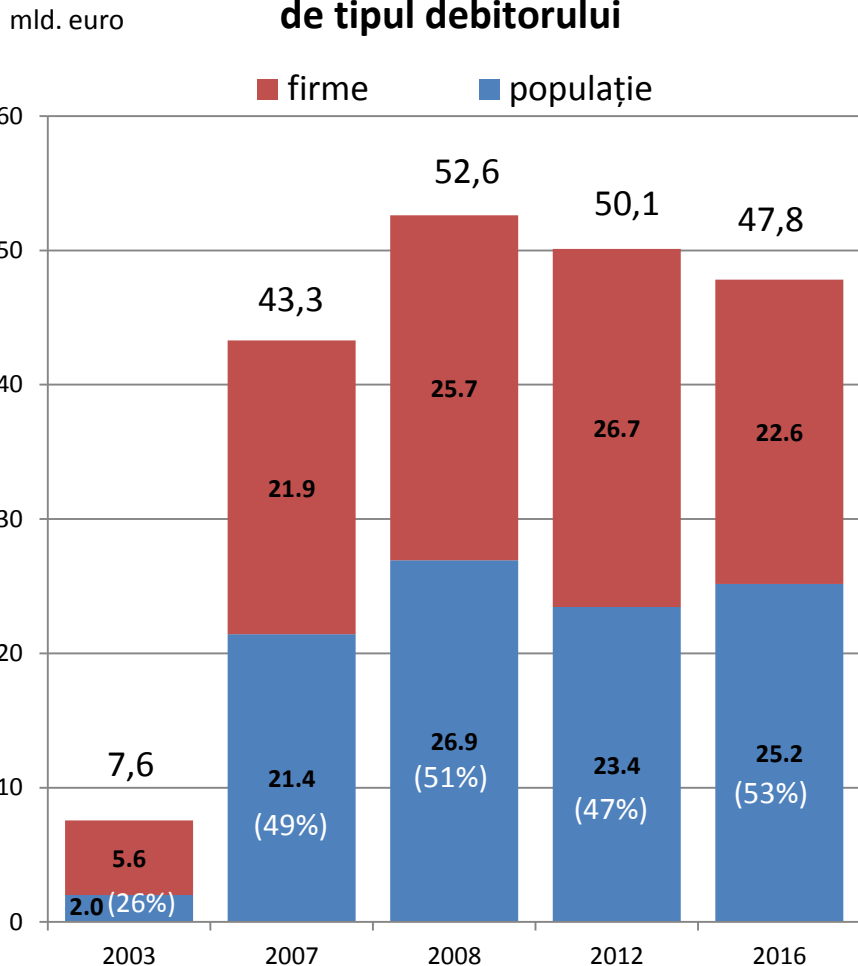

Sursa datelor: Banca Națională a României

- **Activele bancare sunt deținute, începând cu 2007, în proporție covârșitoare, de cca. 90%, de băncile cu capital străin**
 - Dominanță mai accentuată decât cea în funcție de natura capitalului social (+4 pp, respectiv 90% față de 86% în ultimii ani)
- În ultimii 4 ani, în timp ce **activul agregat al băncilor cu capital străin a reintrat pe o tendință ascendentă, activul agregat al băncilor cu capital autohton a rămas relativ constant la nivelul de 8 mld. euro (10% din total)**

3.7 Creștere rapidă a creditării sectorului neguvernamental, îndeosebi la nivelul populației

Evoluția structurală a creditelor, în funcție de tipul debitorului

- **Volumul creditelor acordate populației a crescut de 13,5 ori în perioada 2003-2008 (de la 2 mld. euro în 2003 la 26,9 mld. euro în 2008)**
- **Creditele acordate firmelor au crescut de 4,6 ori (de la 5,6 mld. euro în 2003 la 25,7 mld. euro în 2008)**
- **Structură relativ echilibrată a soldului creditării populației și firmelor după anul 2007**
 - după 2012, se majorează creditele acordate populației cu 8% (+1,8 mld. euro), în condițiile reducerii creditelor acordate firmelor cu 15% (-4,1 mld. euro)

Sursa datelor: Banca Națională a României

3.8 Apel scăzut al firmelor către creditul bancar intern, pe fondul nivelului ridicat al creditului comercial plus împrumuturi substanțiale de la acționari și creditori externi

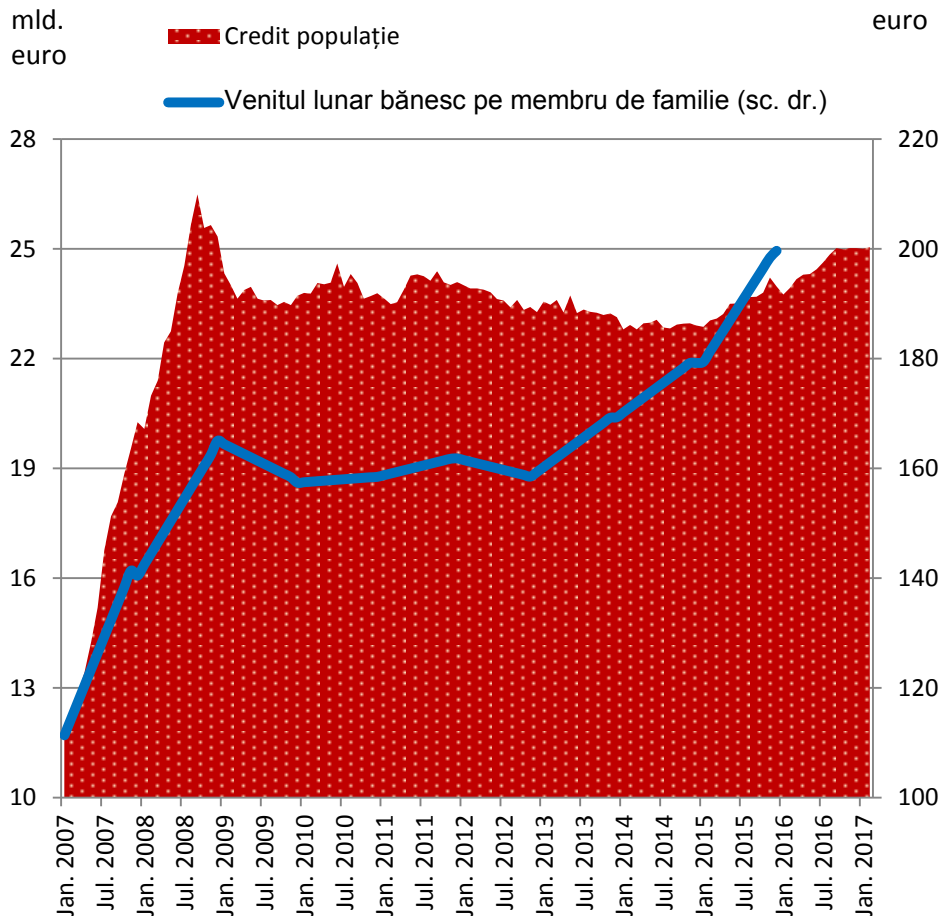
Sursa datelor: MFP, calcule BNR

* Formulările de raportare nu permit delimitarea datoriilor comerciale, a celor față de stat și față de acționari (inclusiv entități afiliate) în cadrul categoriei "alte datorii" în anii 2004 și 2008

- În timp ce în anul 2004, ponderea capitalurilor proprii în total pasiv era de 36%, în anul 2015, aceasta a scăzut la 32%
- Nivelul raportului dintre datorii pe capital (resurse permanente) este de două ori mai mare în România decât valoarea considerată standard (1)
- Numai cca. 10% din pasivul firmelor este reprezentat de credite contractate de la bănci și IFN-uri, respectiv cca. jumătate din creditul comercial pe seama furnizorilor; 12 procente reprezintă finanțare de la acționari și alte 11 procente finanțare de la diferiți creditori externi

3.9 Creditarea populației a evoluat în linie cu dinamica venitului bănesc lunar

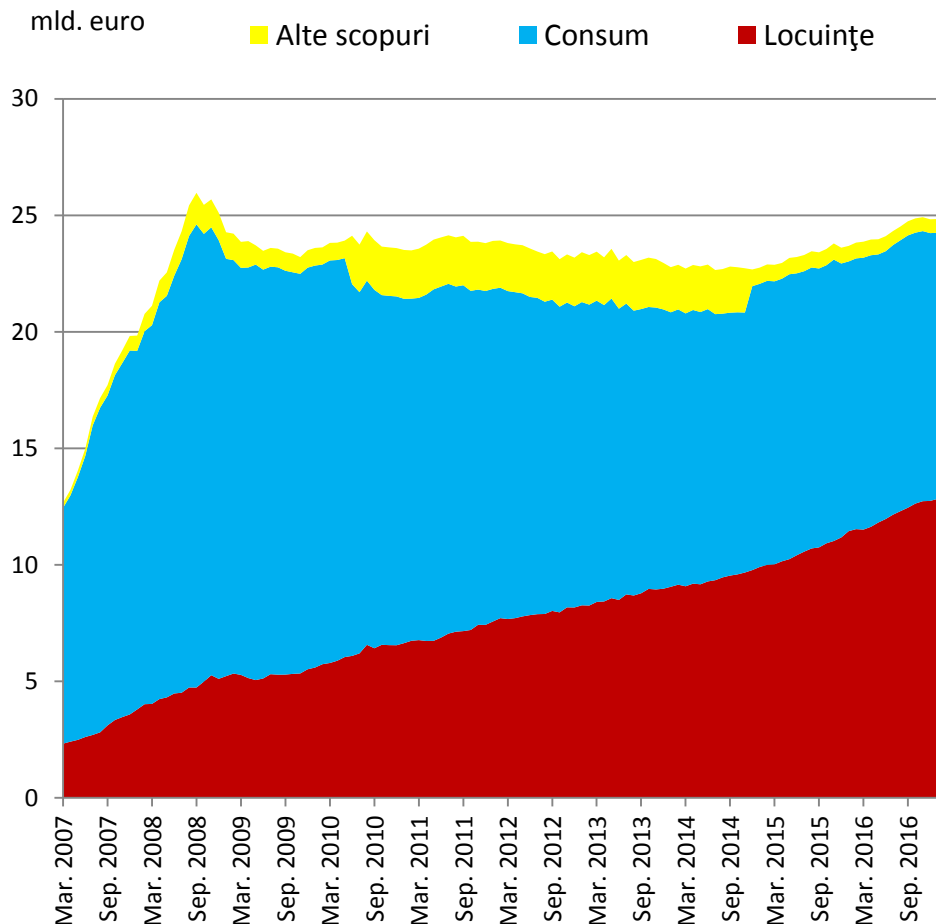
Evoluția valorică a creditelor acordate persoanelor fizice

- **Accelerare creditare populație în perioada de boom, odată cu majorarea venitului bănesc lunar de la 110 euro/persoană în 2007 la 165 euro pe persoană în decembrie 2008**
- **Recul în perioada 2009-2010, pe fondul reducerii veniturilor populației**
- **Fluctuație redusă a stocului de credite acordate în perioada 2011-2013, în condițiile unui nivel relativ constant al venitului (cca 160 euro/persoană)**
- **Revigorarea creditării populației începând cu anul 2014, susținută de dinamica ascendentă a veniturilor (la 200 euro/pers. în decembrie 2015, respectiv +18% față de decembrie 2013)**

3.10 Creditele populației pentru consum au fost înlocuite gradual de cele pentru locuințe

Evoluția structurală a creditelor populației, în funcție de destinație

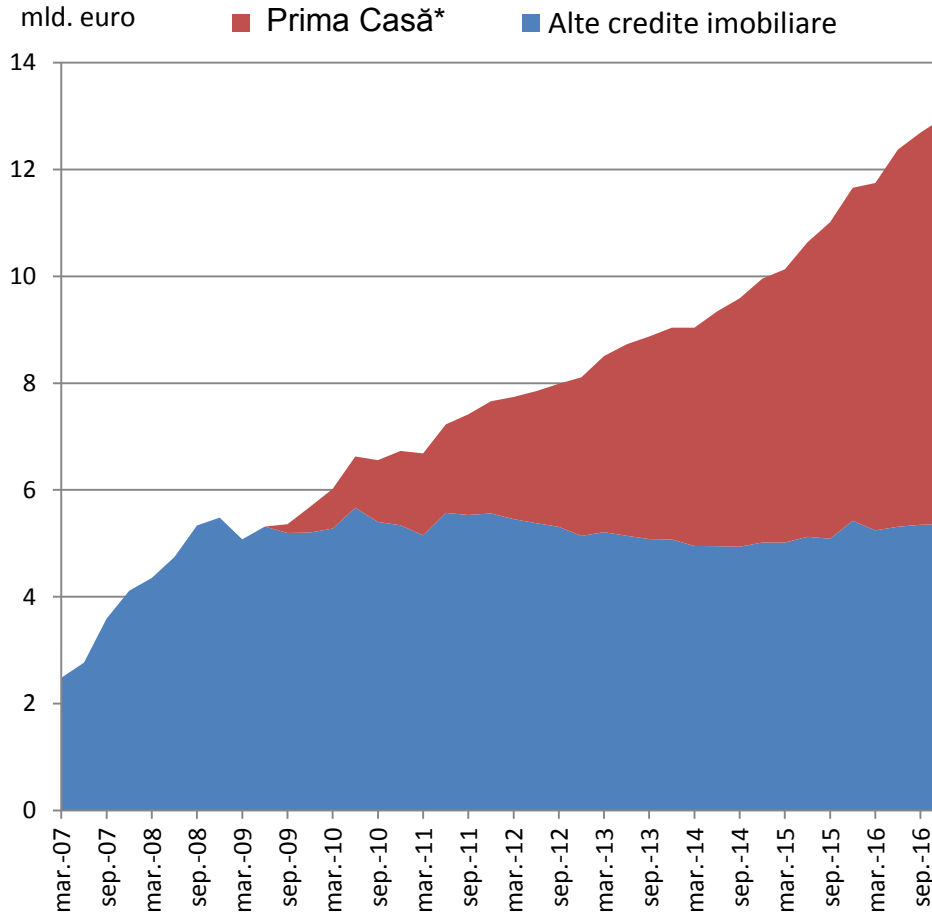

Sursa datelor: Banca Națională a României

- **Dublare a creditului pentru consum în perioada de boom (2007-2008), respectiv de la 9,2 mld. euro în ianuarie 2007 la 19,2 mld. euro în dec. 2008; contractare graduală a acestui soldului după declanșarea crizei → revenire în dec. 2016 la nivelul din urmă cu aproape 10 ani**
- **Majorare de 5,5 ori a creditului ipotecar în perioada 2007-2016; începând cu luna mai 2015, devine predominant în soldul total al creditelor, iar în prezent reprezintă 52% din creditul total al populației**

3.11 Intervenția statului prin programul Prima Casă → determinantă pentru expansiunea creditului ipotecar

Evoluția structurală a creditelor pentru locuință

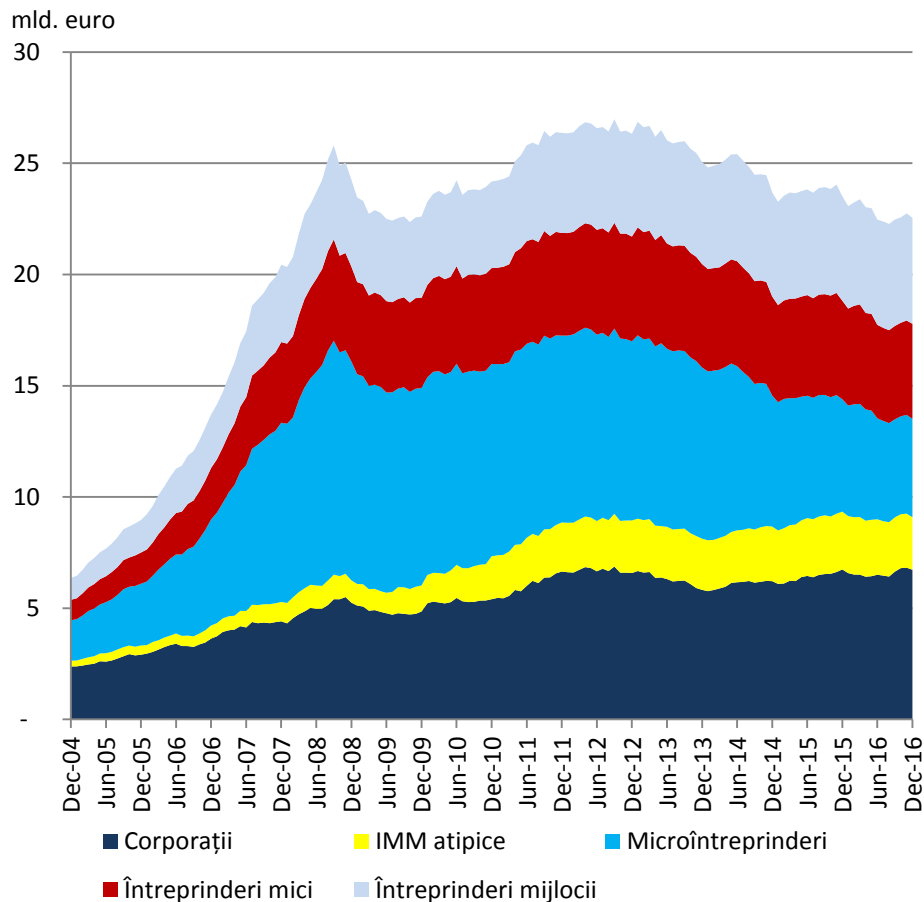
Sursa datelor: BNR, FNGCIMM (creditele Prima Casă)

* stocul de credit este calculat ca fluxuri cumulate de la inceputul perioadei; nu se ține seama de rambursările anticipate sau creditele ajunse la maturitate

- După implementarea, începând cu semestrul II 2009, a programului Prima Casă, creditele de acest tip au înregistrat un spor de 7,6 mld. euro
 - creditele pentru locuințe în afara programului guvernamental de profil au crescut cu numai 0,05 mld. euro
- Începând cu dec. 2014, împrumuturile acordate prin programul Prima Casă devin predominante în cadrul stocului total al creditelor pentru locuințe ale populației (cca. 13 mld. euro), ajungând în dec. 2016 să reprezinte cca. 60%

3.12 Creditarea firmelor s-a localizat preponderent la IMM-uri, îndeosebi microîntreprinderi

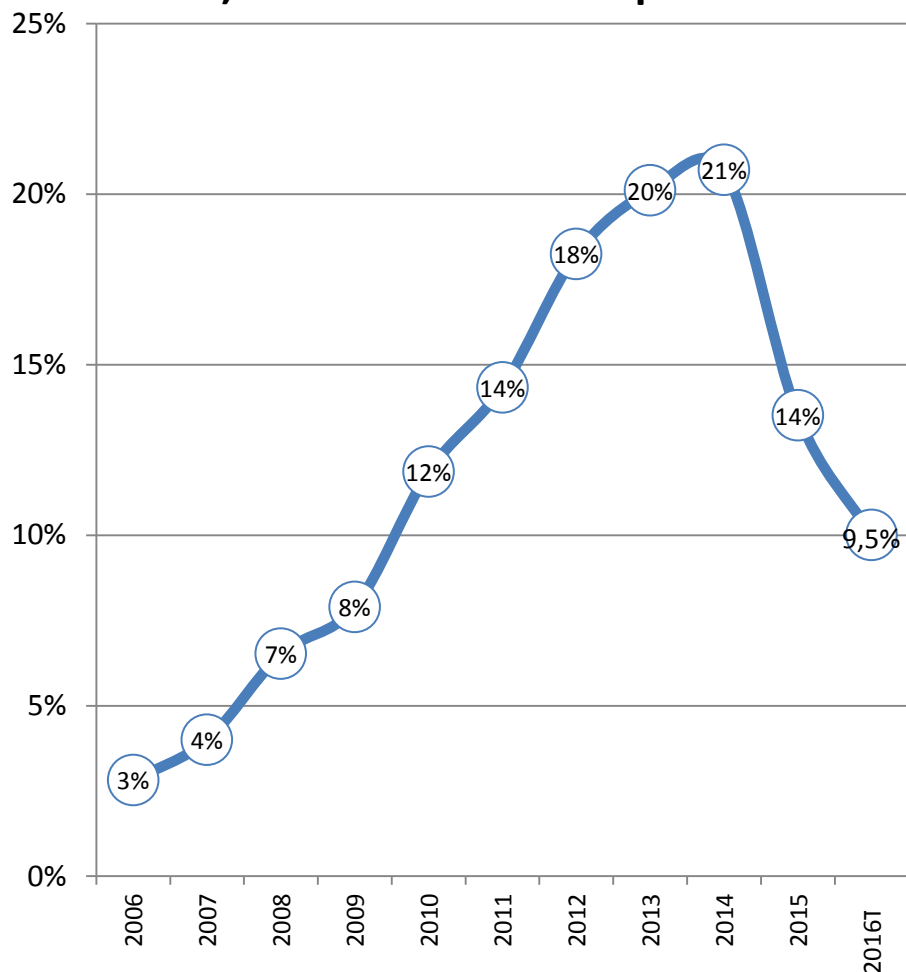
Evoluția stocului de credite acordate firmelor, structurate în funcție de dimensiunea acestora

- Stocul de credite acordate firmelor a crescut (de 3,8 ori), în perioada de boom (2004-2008), în special la nivelul microîntreprinderilor (de 5,4 ori)
- Evoluție relativ stabilă în perioada 2008-2012, cu excepția segmentului de creditare a microîntreprinderilor, unde s-a înregistrat o contracție de cca. 20%
- Diminuarea stocului de credite acordate microîntreprinderilor a continuat în perioada 2012-2016 (-45%) → revenire la nivelul din urmă cu 10 ani (4,4 mld. euro) → reducerea stocului total de credite acordate firmelor (-5,1 mld. euro, de la 26,7 mld. euro în dec. 2012 la 22,6 în dec. 2016) a fost cauzată, aproape integral (86%), de microîntreprinderi

3.13 Expansiunea rapidă a creditării și efectele crizei → acumularea unui volum ridicat de NPL*, rezolvate substanțial în ultimii doi ani

Evoluția ratei creditelor neperformante

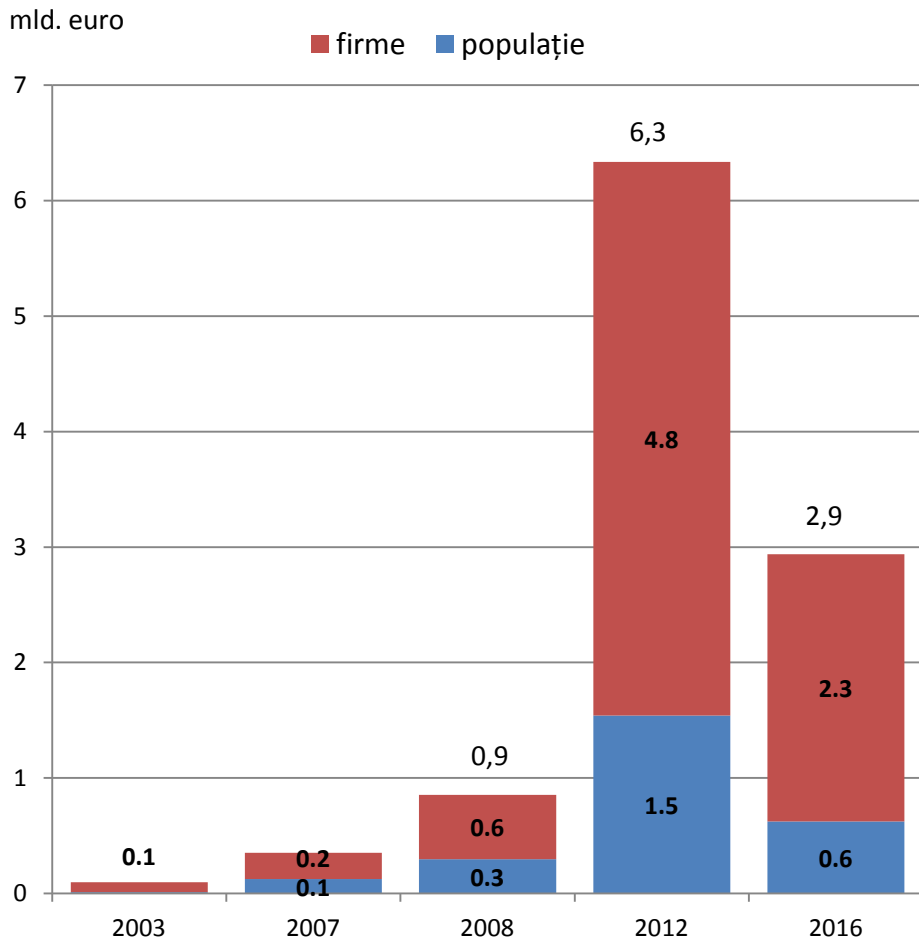
Sursa datelor: Banca Națională a României

* NPL – credite neperformante (întârzieri la plată peste 90 de zile)

- Creșterea de 7 ori a creditelor neperformante, de la 3% din total împrumuturi în 2006 la 21% în 2014
- Această rată s-a redus, cu peste jumătate, la 9,5% în decembrie 2016, ca urmare a:
 - acțiunii băncilor de scoatere din bilanț a creditelor integral provizionate (cu majorarea corespunzătoare a costurilor) și de vânzare a unor portofolii de credite
 - măsurilor prudențiale privind creșterea calității portofoliului de credite stabilite de BNR

3.14 Volumul creditelor restante a fost determinat, în principal, de nerambursările firmelor

Evoluția structurală a creditelor restante*, în funcție de tipul debitorului

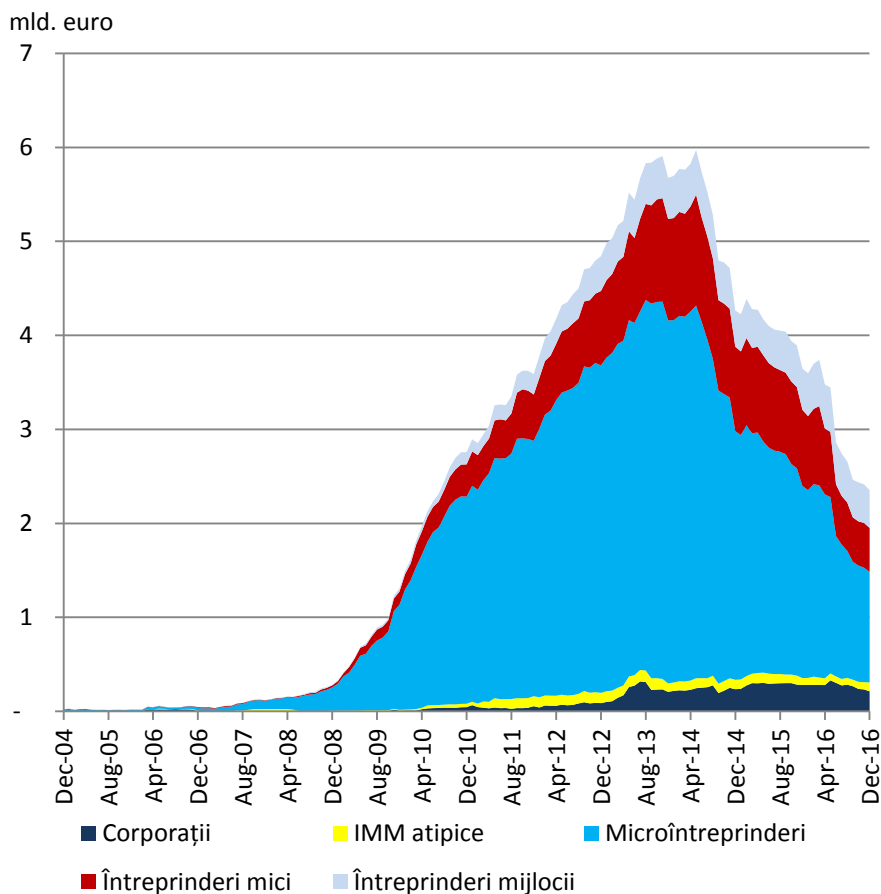
Sursa datelor: Banca Națională a României

- **2007-2008**: raport 2 la 1 credite restante firme – populație
- **2012**: raport 3 la 1 credite restante firme – populație, la un volum de cca. 6 mld. euro al acestor credite
- **2016**: raport 4 la 1 credite restante firme – populație, la un volum de cca. 3 mld. euro al creditelor restante; față de 2012, volumul restanțelor este la jumătate
 - reducere cu 2,5 mld. euro credite restante ale firmelor
 - diminuare cu 0,9 mld euro a creditelor restante ale populației

* întârzieri la plată peste 30 de zile; potrivit datelor empirice, creditele restante devin NPL, într-o proporție de aproape 90%

3.15 Microîntreprinderile au generat partea dominantă a NPL înregistrate de firme

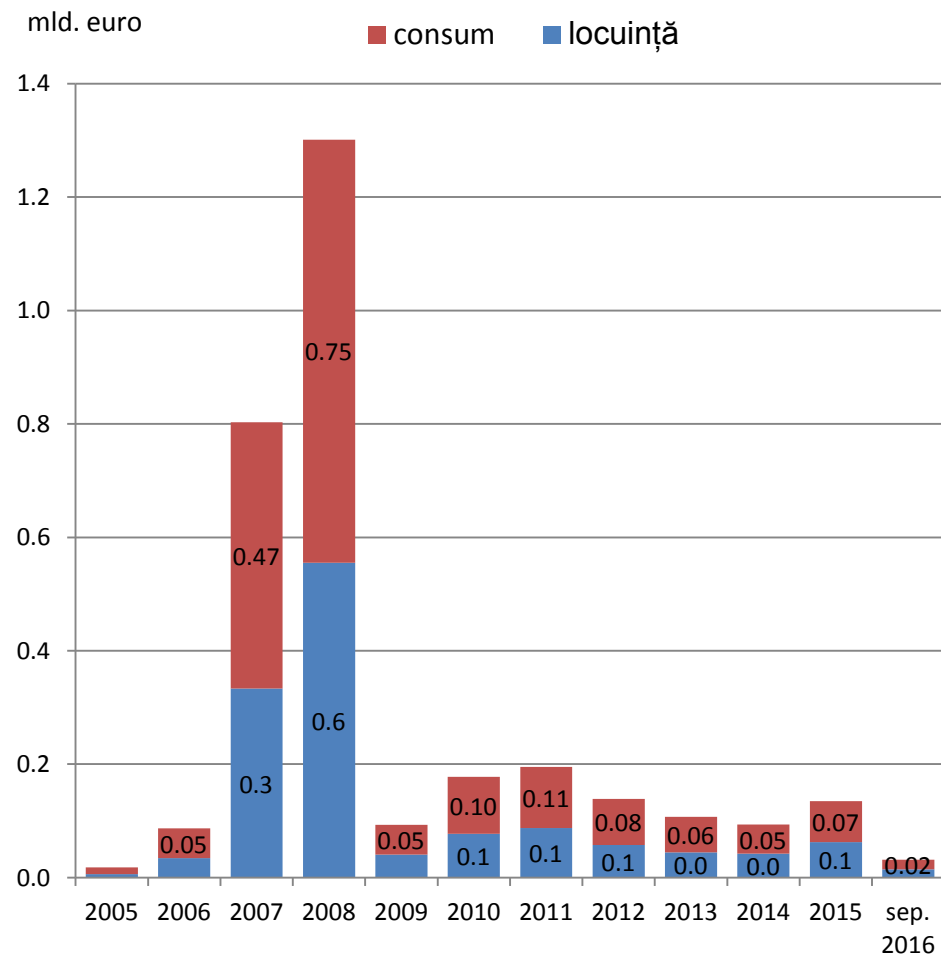
Evoluția stocului de credite neperformante ale firmelor, structurate în funcție de dimensiunea acestora

- **66% din cele 6 mld. euro credite nerambursate ale firmelor, la sfârșitul anului 2013, erau înregistrate de către microîntreprinderi**
- **Soldul NPL aferente microîntreprinderilor a scăzut, în dec. 2016, la 1,1 mld. euro (-2,7 mld. Euro, respectiv -70%) → rata NPL a scăzut de la 50% la sfârșitul anului 2013 la 27% la sfârșitul anului 2016**

3.16 Creditele de consum au generat partea dominantă a NPL înregistrate de populație

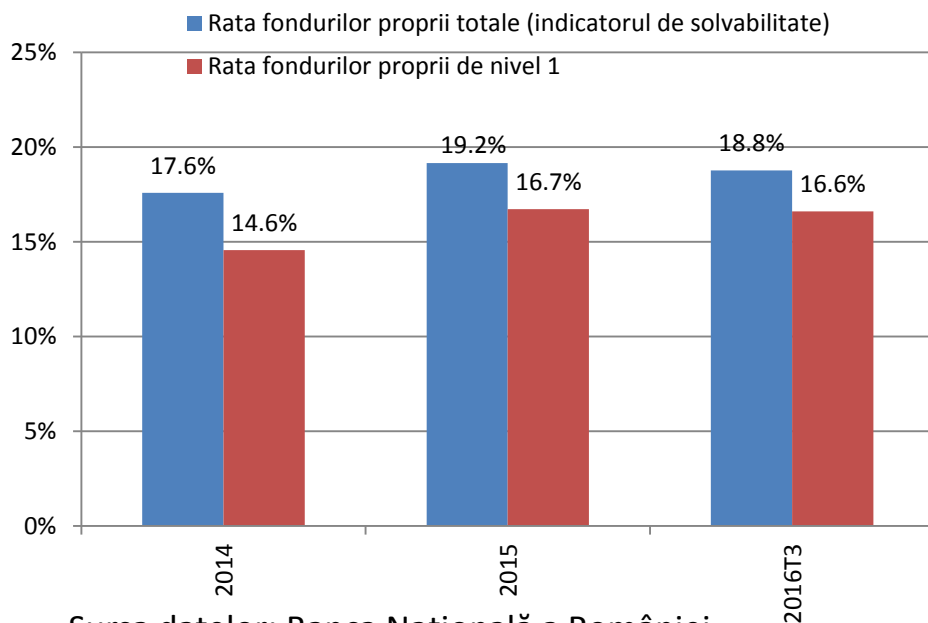
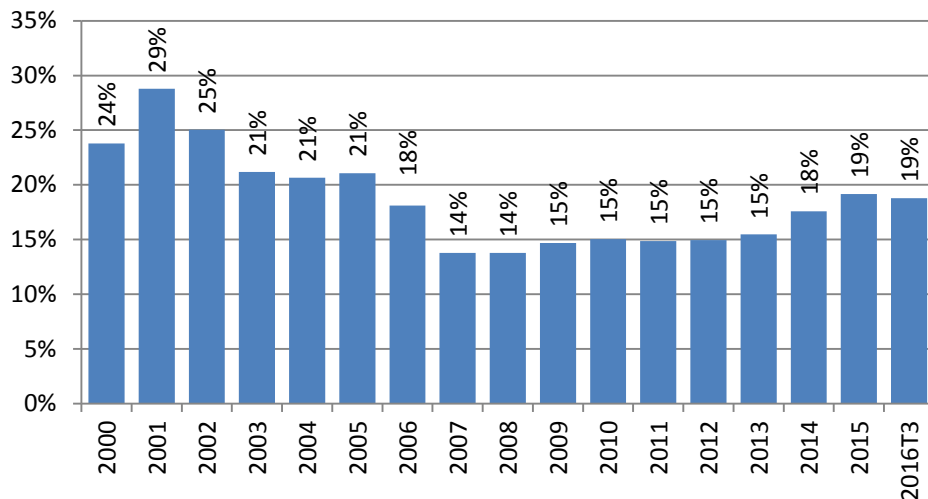
Valoarea creditelor neperformante după anul de acordare și tipul creditului (T3 2016)

- **Din creditele neperformante ale populației la T3 2016, 60% reprezentau credite de consum**
 - 70% din aceste credite pentru consum au fost acordate în perioada de boom (2007 și 2008)
- **Soldul NPL aferente creditelor pentru locuințe reprezintă numai 40% din valoarea totală a creditelor neperformante ale populației**
 - 65% dintre acestea au fost acordate în perioada de boom (2007 și 2008)

3.17 Sistemul bancar din România este foarte bine capitalizat

Evoluția indicatorului de solvabilitate (IS*)

Sursa datelor: Banca Națională a României

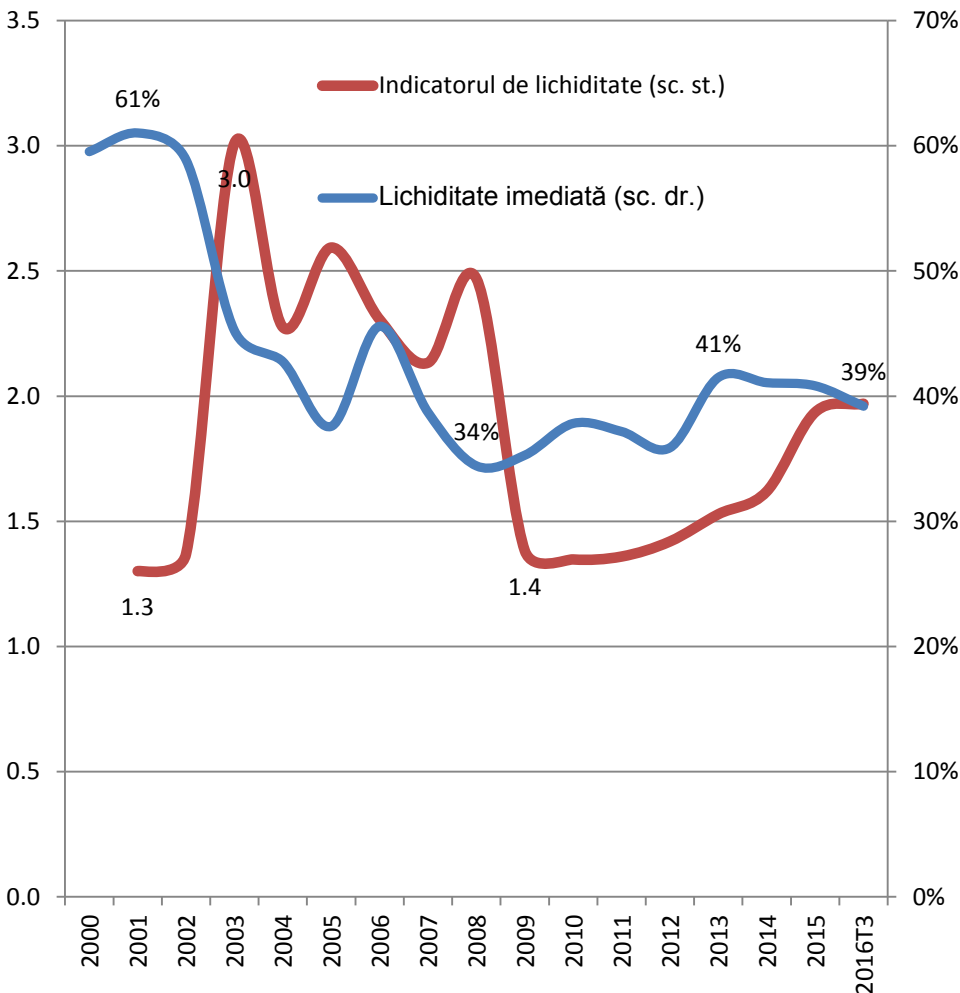
*IS = Fonduri proprii totale/Total expunere la risc

** Rata fondurilor proprii de nivel 1= FP1 bază (Capitaluri proprii)/Total expunere la risc

- Baza solidă de capital acumulată în perioada 2000-2006 → expansiunea creditării, în condițiile menținerii solvabilității la un nivel adecvat (14%, față de nivelul de 8% reglementat)
- Băncile au trecut de perioada crizei fără afectarea solvabilității agregate, în condițiile acțiunii timpurii a supraveghetorului
- Începând cu anul 2014, odată cu accelerarea procesului de curățare a bilanțurilor, solvabilitatea s-a îmbunătățit, inclusiv pe fondul aporturilor de capital
 - indicatorul total la cca. 19%;
 - rata fondurile proprii de nivel 1 (capitaluri proprii) la cca. 17%

3.18 Băncile înregistrează un nivel adecvat de lichiditate

Evoluția indicatorilor de lichiditate

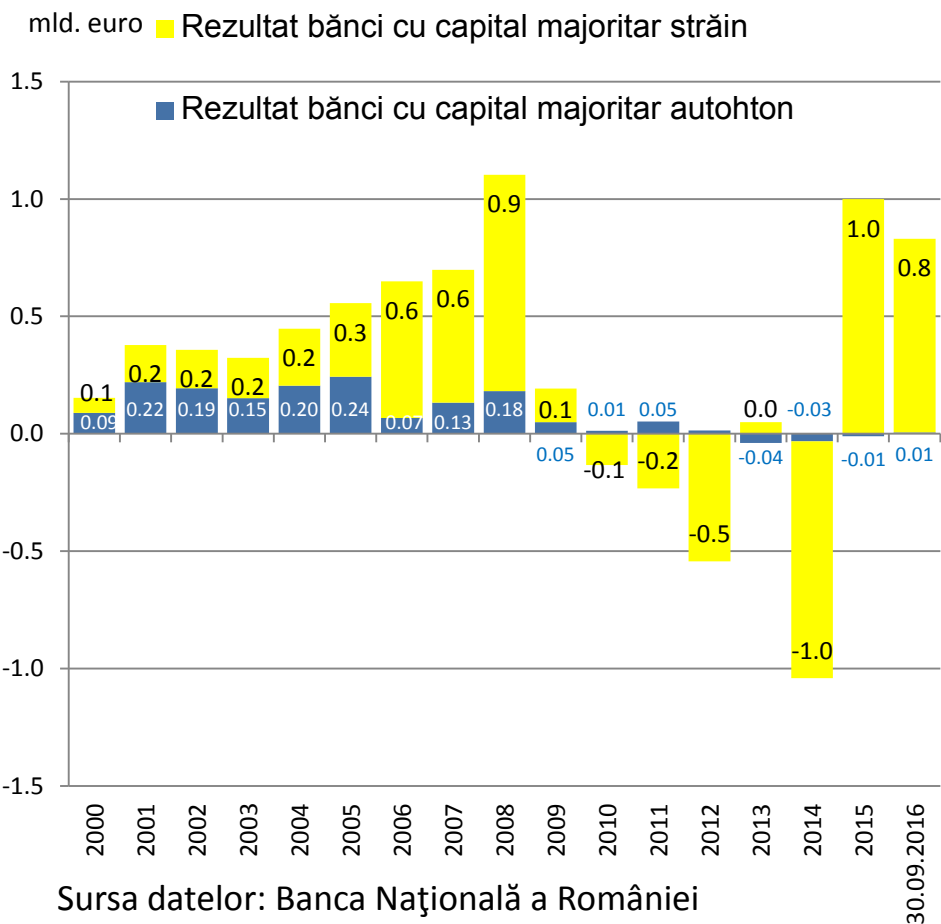
Sursa datelor: Banca Națională a României

- **Creșterea capitalizării a condus la un grad foarte bun al lichidității, chiar în condițiile expansiunii creditului**
 - **Indicatorul de lichiditate* a înregistrat o valoare supraunitară, peste nivelul minim reglementat (1)**
 - **Rata lichidității imediate se situează la 40%, nivel substanțial peste cel al băncilor europene (30%)**

* Lichiditate efectivă/lichiditate necesară

3.19 Performanța financiară a sectorului bancar românesc a urmat fluctuațiile ciclului economic

Evoluția structurală a rezultatului financiar în funcție de natura capitalului

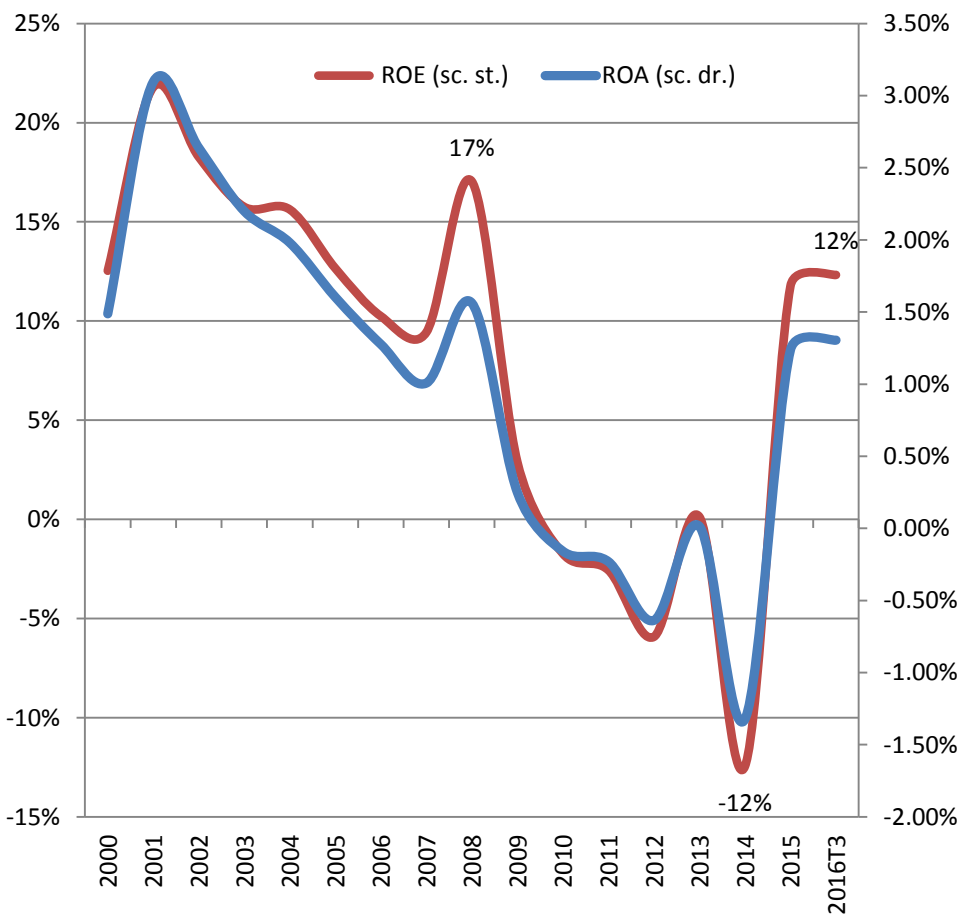
* începând cu anul 2012, Banca Transilvania a trecut în categoria băncilor cu capital majoritar străin, ca urmare a modificării structurii acționariatului

- Din 17 ani, în 13 ani rezultatul financiar al băncilor a fost pozitiv, în timp ce în 4 ani au fost înregistrate pierderi

- 2000-2009 → + 4,9 mld. euro (din care 3,3 mld. euro aparțin băncilor cu capital străin, respectiv 67%)
- 2010-2014 → - 1,9 mld. euro (integral la bănci cu capital străin); cele 6-7 bănci românești au înregistrat un profit cumulată de numai 7,8 milioane euro (4 instituții, plus Banca Transilvania* în primii 2 ani ai perioadei, cu profit total de 164,4 milioane euro, respectiv 2 instituții cu pierdere de 156,6 milioane euro)
- 2015-2016T3 → + 1,8 mld. euro (integral la bănci cu capital străin); cele 6 bănci românești au înregistrat o pierdere cumulată de 4,5 milioane euro (3 instituții cu profit total de 28 milioane euro, respectiv 3 instituții cu pierdere agregată de 32,5 milioane euro)

3.20 Profitabilitate ridicată până la criză, apoi pierderi cauzate de creditele neperformante

Evoluția indicatorilor de profitabilitate

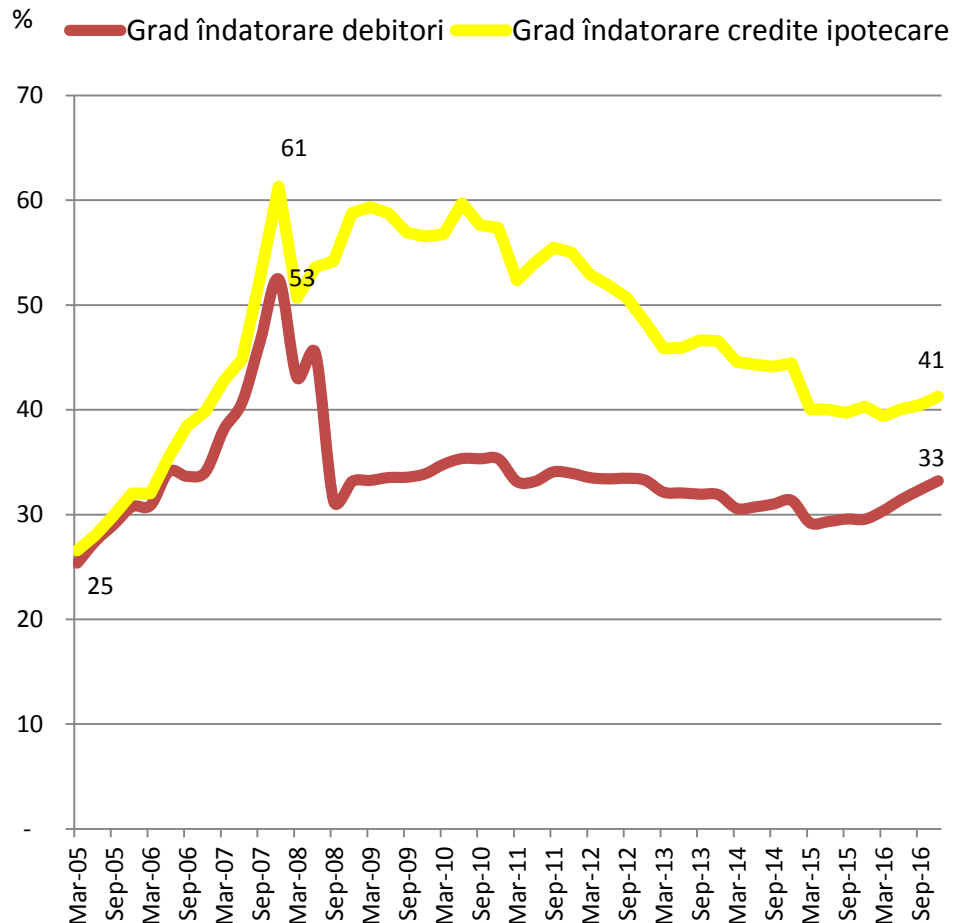

- Rentabilitate ridicată a capitalurilor proprii (ROE) în perioada pre-criză (cca. 15%), urmată de cădere în teritoriu negativ (până la -12%) din cauza acumulării creditelor neperformante.
- Odată cu eliberarea bilanțurilor de o parte consistentă a creditelor neperformante, rentabilitatea financiară a revenit la 12% peste pragul de 10% (considerat de Autoritatea Bancară Europeană ca fiind ridicat)
- Rentabilitatea economică a urmat îndeaproape evoluția rentabilității financiare, în condițiile menținerii ponderii capitalului propriu în activul total (*leverage** constant de cca. 12,5)

* *Leverage* (efect de pârghie) = Activ total/Capital propriu

3.21 Extinderea creditării în perioada pre-criză și ajustarea veniturilor populației în cursul crizei → creșterea gradului de îndatorare a persoanelor fizice*

Evoluția indicatorilor privind gradul de îndatorare a populației

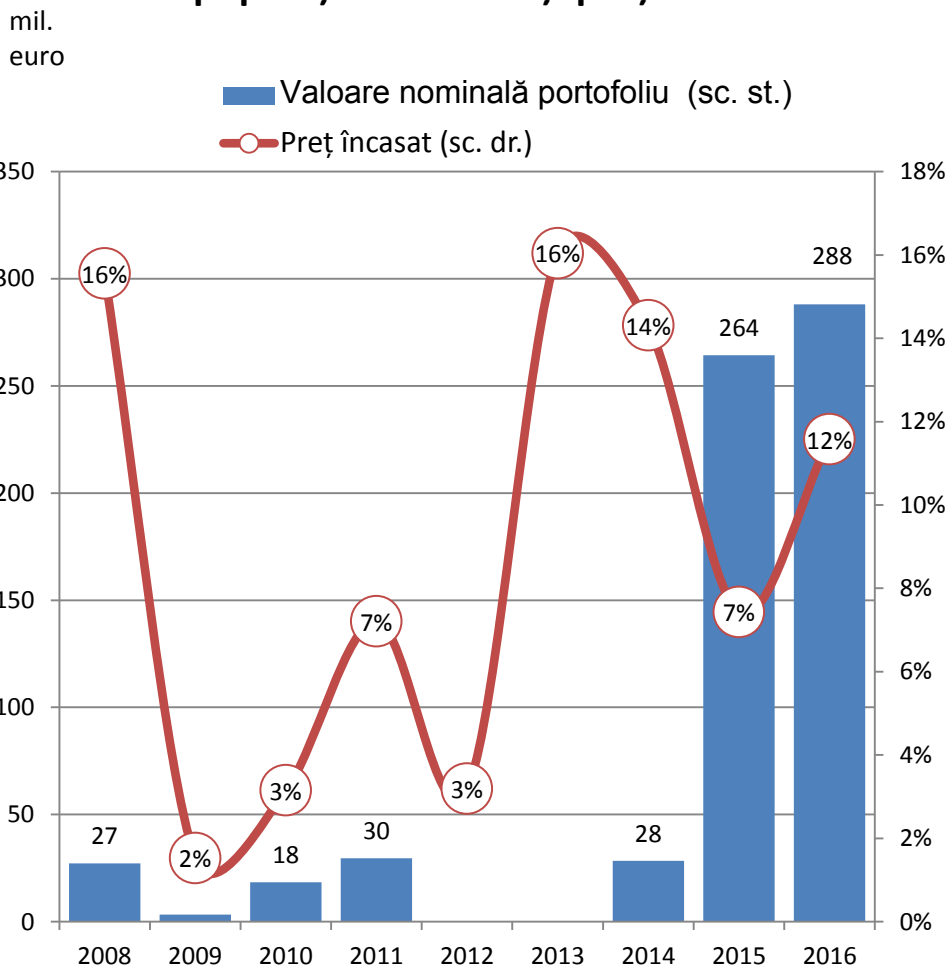
Sursa datelor: Banca Națională a României

* Serviciul datoriei creditului/Salariul net lunar (mediana)

- Dublare a gradului total de îndatorare în perioada de boom, de la 25% în martie 2005 la 53% în decembrie 2007
- În cazul creditelor ipotecare, saltul gradului de îndatorare a fost semnificativ mai ridicat (de 2,4 ori)
- Ajustare lentă a gradului de îndatorare pentru creditele ipotecare, în perioada post-criză (până la cca. 40% în 2015); gradul total de îndatorare s-a redus la 30%;
- Începând cu anul 2016 → revenirea pe un trend ascendent
 - Gradul total de îndatorare se majorează cu + 3 pp la 33%;
 - În cazul componentei ipotecare, creșterea este de cca. +2 pp la 41%

3.22 Vânzările portofoliilor de NPL ale populației s-au accelerat începând cu anul 2015

Evoluția valorii nominale a portofoliilor de credite* acordate populației vândute și prețul mediu încasat

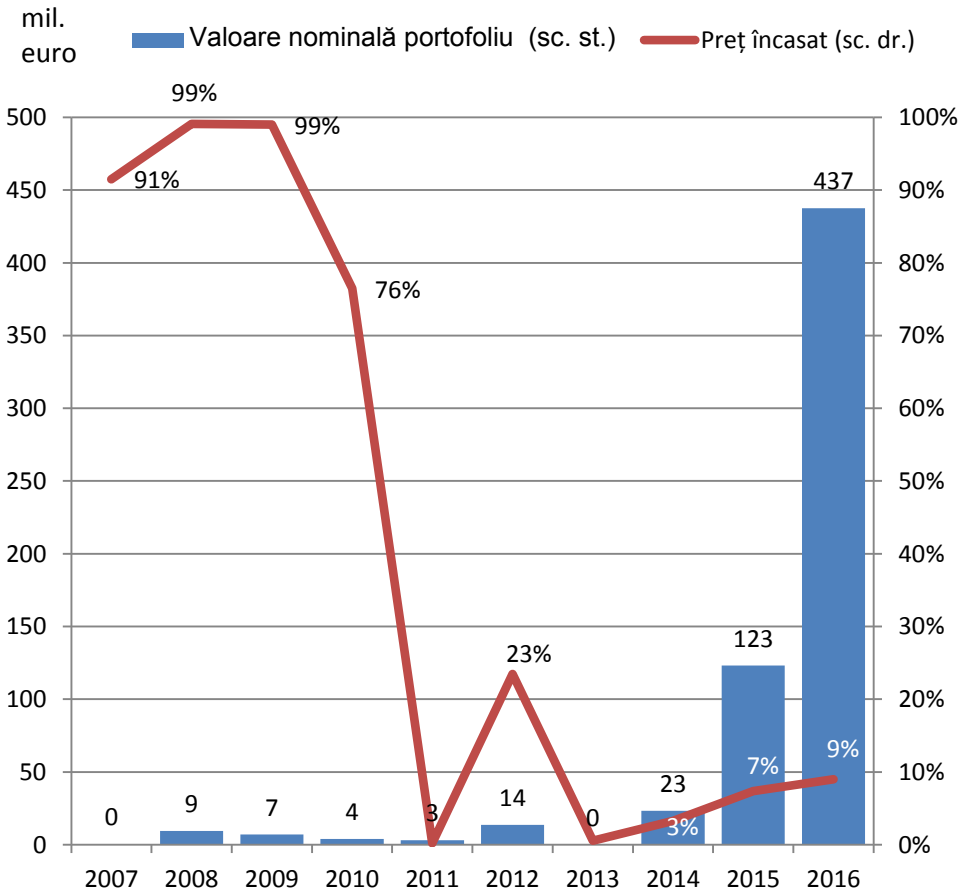
Sursa datelor: Banca Națională a României

* expuneri evidențiate în afara bilanțului

- **Prețul de vânzare al creditelor populației a fost, în perioada 2008-2016, în medie de 10% din valoarea nominală a portofoliilor**
 - însă cu variații semnificative de la an la an (între 2% și 16%)
 - 2009-2012: 2-7%
 - 2013-2016: 7-16%
- **Nivelul scăzut de preț la care au fost vândute aceste portofolii justifică analiza ANAF din perspectiva legalității eventualelor optimizări fiscale efectuate în cadrul acestor operațiuni**

3.23 Vânzările portofoliilor de NPL ale firmelor au avut o evoluție similară

Evoluția valorii nominale a portofoliilor de credite* acordate firmelor vândute și prețul mediu încasat

Sursa datelor: Banca Națională a României

* expuneri evidențiate în afara bilanțului

- **Vânzările preponderente au fost concentrate în ultimii doi ani (2015 și 2016)**
- **Prețul vânzărilor de NPL ale firmelor a fost, în perioada 2014-2016, în medie de 8,5% din valoarea nominală a portofoliilor**
 - însă cu variații semnificative de la an la an (între 3% și 9%)
- **Aceeași necesitate a analizelor ANAF și în cazul acestor credite**

4. Remarcsi finale

Remarci finale

- **Din capitalul total al României, la finele anului 2014, capitalul financiar reprezinta numai 30% (70% capital nefinanciar – imobilizări corporale și necorporale)**
- **În cadrul capitalul financiar, capitalul extern a devenit preponderent începând cu anul 2008 și reprezintă 62% în anul 2015, față de numai 38% capitalul autohton**
- **Intrările de capital străin din perioada 2004-2008 (cu o medie anuală de 14% din PIB) au permis creșterea accentuată a ratei de investire, cu mult peste cea de economisire → deficite de cont curent nesustenabile (14% în 2007 și 12% în 2008) → dezechilibru valutar substanțial, care a necesitat o corecție economică internă majoră în anii 2009-2010 și finanțare de cca. 17,9 mld. euro de la instituțiile financiare internaționale în perioada 2009-2012 (din 18,9 mld. euro contractat inițial)**
- **Politicile prociclice fiscală și a veniturilor din perioada de *boom* → accentuarea deficitului bugetar după criză → triplarea datoriei publice, de la 13% din PIB în 2008 la 37,6% din PIB în 2016**

Remarci finale (2)

- **Evoluția PIB pe locuitor (la PPS) a României în perioada 2003-2016 și comparația dinamicii acestuia față de alte țări foste socialiste → intrarea în NATO și aderarea la UE au reprezentat momente decisive pentru dezvoltarea și modernizarea economiei românești → a fost singura soluție viabilă și eficientă pentru orientarea ireversibilă a României spre valorile democrațiilor occidentale, cu un raport cost-beneficiu rezonabil**
 - **în condițiile în care fluxurile intense de capital străin din perioada 2005-2008 și resursele interne din sectorul privat alimentau o creștere economică situată ușor peste cea potențială, intervenția autorităților prin politica fiscală și a veniturilor prociclice a fost total inoportună și costisitoare pentru țară, supraîncălzind puternic economia → obligativitatea unei corecții economice substanțiale în 2009 și 2010 → caracter inechitabil al suportării poverii ajustării între grupurile sociale**
 - **grupuri restrânse de cetățeni au încasat “dividendele” boom-ului, iar costul ajustării a fost “suportat la comun” → în termeni relativi, cei cu venituri mici și medii au plătit substanțial mai mult pentru ajustarea economiei românești decât cei cu venituri mari → tensiuni sociale majore și presiuni asupra viitoarei politici fiscale și a veniturilor, începând cu 2012, pentru corectarea inechităților ajustării**

Remarci finale (3)

- În țările expuse fluxurilor de capital străin, cum este și cazul României, începând cu 2003 și îndeosebi după liberalizarea contului de capital din septembrie 2006, se impune a minimiza potențialul destabilizator al acestor fluxuri, cauzat de volatilitatea lor ridicată, printr-un mix de politici economice corecte și responsabile; astfel, se evită costurile ridicate ale retragerii capitalurilor străine, constând în ajustări dureroase pentru cetățeni și firme; din nefericire nu a fost și cazul României, unde fluxurile de capital străin au “aterizat” pe un teren fragilizat de politicile prociclice din 2005-2008, efectul pozitiv al resurselor externe fiind drastic anihilat de amplitudinea corecției economice după declanșarea crizei
- Fluxurile de resurse externe din bănci au permis ridicarea calității infrastructurii și a instrumentelor de comerț bancar la nivel european, contribuind la modernizarea României
- Fluxurile intense de capital străin începând cu anul 2004 nu au reprezentat un gest filantropic din partea investitorilor față de populație și firmele cu nevoi de finanțare, ci au fost generate de interesul lor economic → diferențial mediu de dobândă substanțial între 2004 și 2008 (dar și ulterior), respectiv
 - 7,8 pp pe termen scurt
 - 3,3 pp pe termen lung
- Pe baza resurselor externe, băncile au sporit masiv creditarea începând din 2004 → soldul creditelor acordate persoanelor fizice și juridice a crescut de 7 ori față de 2004, atingând 47 de mld. euro în anul 2008
 - În prezent, volumul acestora se situează, aproximativ, la același nivel (49 mld. euro)
 - Schimbare benefică a structurii creditării în favoarea împrumuturilor în lei, care au devenit preponderente (57% în 2016, față de 37% în 2010)

Remarci finale (4)

- **Intensificarea creditării a sporit semnificativ cererea internă în perioada de *boom* economic → deteriorarea accentuată a soldului contului curent**
- **BNR a reacționat timpuriu față de accelerarea creditării odată cu intensificarea intrărilor de capital străin → utilizare complementară a instrumentelor monetare cu cele prudențiale**
 - **Aceste măsuri au produs efecte notabile între 2004 și semestrul I 2006, deși unele bănci au evitat treptat constrângerile cantitative stabilite de BNR pentru limitarea creditelor în valută**
 - **Aderarea României la UE începând cu 2007 a presupus obligația liberalizării complete a contului de capital în septembrie 2006**
 - **Măsurile monetare și cele prudențiale ale BNR au contribuit la întărirea rezilienței sistemului bancar la șocuri → rezerve suplimentare de lichiditate și de capital → depășirea de către bănci a recente crize fără utilizarea de fonduri publice → menținerea stabilității financiare**

Remarci finale (5)

- **Activele sectorului bancar și ale IFN sunt dominante la nivelul sistemului financiar → pondere de 83% în T2 2016, față de 94% în 2008**
 - totuși, se constată modificări structurale pozitive în activele totale ale sectorului financiar
 - ponderea activelor aferente pieței de capital este de 7,9% (+6 pp)
 - activele fondurilor de pensii reprezintă 5,4% din total (+5pp)
- **Reformele economice profunde aplicate după 1990, inclusiv privatizarea băncilor de stat, intrările de capital străin, criza, ieșirile masive de resurse externe din bănci post-criză, procesul de consolidare a sistemului bancar → fluctuații ample ale gradului de intermediere bancară**
 - 51% în 1996; 10% în 2001; 39% în 2009; 29% în 2016
- **Dezvoltarea și ajustarea post-criză a sectorului bancar, ca număr de unități teritoriale și salariați**

Remarci finale (6)

- **Sistemul bancar românesc este dominat de nerezidenți, care dețin 86% din capitalul social total la T3 2016 (+46 pp față de 2000)**
- **După criză, băncile au fost obligate de BNR, pentru menținerea solvabilității, să-și dubleze capitalul social (+3,5 mld. euro față de 2007) prin:**
 - **aport de capital de la acționari → 2,7 mld. euro (77% din total)**
 - **reinvestirea profiturilor → 0,8 mld. euro (23% din total)**
- **Activele bancare aparțin, în proporție covârșitoare, de cca. 90%, tot capitalului străin**
- **Băncile cu capital românesc dețin același capital de 0,8 mld. euro (10% din total) din 2012 până în prezent**

Remarci finale (7)

- **Creșterea rapidă a creditării sectorului neguvernamental după 2003 (+40,2 mld. euro, respectiv +6,3 ori) a fost localizată la:**
 - populație în proporție de 57% (+23,2 mld. euro);
 - firme în proporție de 43% (+17 mld. euro).

Aceste evoluții au permis:

 - modernizarea dotării gospodăriilor populației cu bunuri de folosință îndelungată, precum și achiziționarea de locuințe de către grupuri restrânse de persoane;
 - accesul firmelor, preponderent al microîntreprinderilor la finanțare → totuși, firmele manifestă o înclinație scăzută de a apela la creditul bancar intern, pe fondul nivelului ridicat al creditului comercial plus împrumuturi substanțiale de la acționari și creditorii externi.
- **Creditele populației pentru consum au fost înlocuite gradual de cele pentru locuințe**
 - Raportul credite de consum-credite pentru locuințe, care era de 80/20 în 2008, s-a transformat într-un raport de 48/52 în 2016;
 - După implementarea, începând cu semestrul II 2009, a programului guvernamental Prima Casă, creditele de acest tip au înregistrat un spor de 7,6 mld. euro;
 - creditele pentru locuințe în afara programului guvernamental de profil au crescut cu numai 0,05 mld. euro.

Remarci finale (8)

- **Expansiunea rapidă a creditării și efectele crizei → acumularea unui volum ridicat de NPL, rezolvate substanțial în ultimii doi ani (reducere de la 21% în 2014 la 9,5% în 2016)**
 - Microîntreprinderile au generat partea dominantă a NPL înregistrate de firme
 - Creditele de consum au cauzat partea cea mai mare a NPL generate de populație, respectiv 60% din soldul la T3 2016 (70% au fost acordate în perioada de *boom* 2007-2008); restul de 40% îl reprezintă NPL-uri aferente creditelor pentru locuințe (65% din acestea acordate în perioada 2007-2008)
- **Sistemul bancar din România a fost foarte bine capitalizat și cu un nivel adecvat de lichiditate pe toată perioada analizată**
 - în prezent, sistemul bancar dispune de un excedent substanțial de resurse raportat la plasamentele către clienții persoane fizice și juridice → rata credite/depozite (LTD) este de numai 81% în februarie 2017, din care 68% la lei și 107% la valută → contracție puternică față de noiembrie 2008 când se înregistra o rată de 137% pe total, din care 92% la lei și 222% la valută

Remarci finale (9)

- **Performanța financiară a sectorului bancar românesc a urmat fluctuațiile ciclului economic**
 - **Din 17 ani, în 13 ani rezultatul financiar al băncilor a fost pozitiv, în timp ce în 4 ani au fost înregistrate pierderi**
 - **Profiturile totale au însumat 6,7 mld. euro, din care**
 - **5,1 mld. euro aparțin băncilor cu capital străin, respectiv 76% din total**
 - **1,6 mld. euro sunt localizate la băncile românești, respectiv 24% din total**
 - **Pierderile cumulate au reprezentat 1,9 mld. euro, înregistrate aproape integral de băncile cu capital străin**
- **Gradul de îndatorare a populației s-a dublat în perioada de boom, de la 25% în martie 2005 la 53% (dec. 2007), în prezent ajustându-se la 33% (din care pentru credite ipotecare la un nivel de 41%)**
- **În ultimii doi ani, băncile au vândut portofolii substanțiale de NPL ale populației și firmelor la prețuri foarte scăzute, situate, în medie între 8,5% și 10% din valoarea nominală a creditelor → se justifică analiza ANAF din perspectiva legalității eventualelor optimizări fiscale efectuate în cadrul acestor operațiuni**

Remarci finale (10)

- **Intrările mari de resurse externe în băncile din România, începând cu 2004, o țară cu firme subcapitalizate și o populație slab dotată cu bunuri elementare de folosință îndelungată → apetit ridicat al populației și firmelor pentru credit, îndeosebi în valută, pe fondul aprecierii leului**
 - **“Metabolizarea” de către populație și firme a volumului masiv de credite primite de la bănci s-a dovedit a fi dificilă în condițiile manifestării crizei din 2009 și corecției economice substanțiale din 2010-2011 → costuri financiare mari la nivelul unor segmente ale populației, la firme și bănci (pierderi și necesitatea recapitalizării)**
- **În prezent, România dispune în sistemul bancar de suficienți BANI, la un grad sustenabil de îndatorare privată externă**
- **BANII nu înseamnă, însă, credit, nici către firme, nici către populație → aceste entități trebuie să fie bancabile, să dețină o capacitate financiară adecvată și să-și asume responsabilitatea de a rambursa împrumutul către bănci în condițiile contractuale stabilite → dar CREDITUL nu reprezintă automat CAPITAL (capitalul este o resursă proprie permanentă constituită din resursele acționarului, pe când creditul constituie o resursă temporară împrumutată de la bănci, bazată pe economisirea temporară a deponenților în bănci)**

Remarci finale (11)

- **CAPITATUL se formează, legal, din acumulări proprii ale întreprinzătorilor și donații, reprezentate, în cazul României, de fondurile europene (pentru capitalizarea firmelor este necesar efortul propriu, în condițiile disciplinei de piață, al acționarilor în scopul acumulării anuale de capital prin profitul obținut + accesarea intensivă a fondurilor europene) → CREDITUL nu reprezintă decât o sursă complementară a resurselor permanente ale investitorului**
- **Reluarea pe baze sănătoase a creditării necesită îmbunătățirea educației financiare a populației și a firmelor, plus transformarea băncilor în factori activi de atragere a clienților, de informare a acestora conform practicii europene, sporirea capacității de analiză financiară a funcționarilor bancari, îndeosebi pentru firme**
- **Democrația și economia de piață aduc cu sine nu numai libertate individuală ci și responsabilitate individuală, care trebuie manifestată pe baze mai solide, moderne, atât în relația bănci-clienți, cât și în cea dintre clienți și bănci**

Vă mulțumesc pentru atenție!